

T.C.
SİNOP ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KRİMİNOLOJİK BAĞLAMDA ÖLÜ BEDENLER VE OLAY YERİ
İNCELEME

MURAT ÖZTÜRK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ORHAN BİNGÖL

SİNOP-2025

TEZ KABUL

MURAT ÖZTÜRK tarafından hazırlanan “**KRİMİNOLOJİK BAĞLAMDA ÖLÜ
BEDENLER VE OLAY YERİ İNCELEME**” başlıklı bu çalışma, 20.11.2025 tarihinde
yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından oybirliği ile
YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye
(Başkan)

Prof. Dr. Özgür SARI
Sinop Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

Üye
(Danışman)

Doç. Dr. Orhan BİNGÖL
Sinop Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

İmza

Üye

Doç. Dr. Berfin VARİŞLİ
Maltepe Üniversitesi / İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

İmza

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Onur ŞAHİN

.....

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Murat ÖZTÜRK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KRİMİNOLOJİK BAĞLAMDA ÖLÜ BEDENLER VE OLAY YERİ İNCELEME

MURAT ÖZTÜRK

SİNOP ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. ORHAN BİNGÖL

Modern toplumlarda ölüm artık biyolojik bir son olarak görülmemektedir. Ölüm ve ölü beden, devletin ve toplumun bilgi üretim biçimleri, adli pratikleri, ideolojik temsilleri ve teknolojik ağlarıyla şekillenen bir iktidar nesnesi haline gelmiştir. Olay yeri inceleme süreci de modern devletin ‘yaşamı ve ölümü yönetme’ kapasitesinin önemli bir uzantısı olarak görülebilir. Bu doğrultuda tez, ölü beden in olay yeri inceleme süreçlerindeki sosyolojik, politik ve epistemolojik anlamlarını Foucault, Althusser, Baudrillard, Rose ve Latour’ın kuramları çerçevesinde disiplinlerarası bir bakış açısıyla analiz etmektedir. Dolayısıyla çalışma, ölü beden in sosyolojik ve kriminolojik bağlamlar ile olay yeri inceleme çerçevesinde nasıl disipline edildiğini, meşrulaştırdığını ve yeniden üretildiğini tartışmaktadır. Çalışmada temel olarak literatür taraması takip edilmiş, bunun yanı sıra konuyla ilgili yasa ve yönetmelik incelemeleri, tarihsel olay örnekleri ve adli yazın incelenmiştir. Literatür taraması çerçevesinde elde edilen sonuçlar, yukarıda bahsi geçen teorisyenlerin kuramlarıyla eşleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu anlamda Foucault’nun disiplin toplumu ve biyopolitika kavramları, beden in ölüm sonrası dönemde devlet tarafından nasıl düzenlendiğini anlamaya; Althusser’in ideolojik aygıtlar kuramı, olay yeri incelemenin meşruiyet üretme işlevini çözümlemeye; Baudrillard’ın simülakr kavramı, ölü beden in medya ve belgelerdeki temsilini açıklamaya; Rose’un hükümetlilik kavramsallaştırması, beden in ölüm sonrası kontrolünü anlamlandırmaya; Latour’un aktör-ağ teorisi ise insan ve insan olmayan öğelerin olay yeri inceleme sürecindeki karşılıklı etkileşimini çözümlemeye ışık tutmuştur. Sonuç olarak bu tez, ölü beden in yalnızca kriminal değil aynı zamanda disiplinler, ideolojik, teknolojik ve temsili bir düzenleme nesnesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ortaya koyuş sürecinin üzerinde yol aldığı en temel zemin ise sosyoloji olmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: Beden; Ölü beden; Olay yeri inceleme; Beden sosyolojisi; Kriminoloji

ABSTRACT

MSC THESIS

DEAD BODIES IN THE CRIMINOLOGICAL CONTEXT AND CRIME SCENE INVESTIGATION (CSI)

MURAT ÖZTÜRK

SINOP UNIVERSITY INSTITUTE OF GRADUATE PROGRAMS

DEPARTMENT OF SOCIOLOGY

SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. ORHAN BİNGÖL

In modern societies, death is no longer conceived solely as a biological end. Death and the dead body have become objects of power shaped by the state's modes of knowledge production, forensic practices, ideological representations, and technological networks. As an extension of the modern state's capacity to govern life and death, crime scene investigation (CSI) plays a pivotal role in this transformation. Accordingly, this thesis analyzes the sociological, political, and epistemological meanings of the dead body within CSI through an interdisciplinary framework informed by Michel Foucault, Louis Althusser, Jean Baudrillard, Nikolas Rose, and Bruno Latour. It thus examines how, in criminological and sociological contexts and within CSI, the dead body is disciplined, legitimized, and reproduced. Methodologically, the study draws primarily on a systematic literature review, complemented by analyses of laws and regulations, historical cases, and the forensic corpus. The resulting insights are interpreted through the above theoretical lenses: Foucault's concepts of disciplinary society and biopolitics illuminate postmortem regulation; Althusser's theory of ideological apparatuses clarifies CSI's role in producing legitimacy; Baudrillard's notion of the simulacrum explains representational dynamics across media and documentary records; Rose's governmentality frames the governance of death; and Latour's actor-network theory maps human and nonhuman interactions within CSI procedures. The thesis concludes that the dead body is not merely a criminal object but also a disciplinary, ideological, technological, and representational object of regulation. The analysis is grounded principally in sociology, which provides the conceptual terrain for articulating how death is reconstructed within the criminal domain.

KEYWORDS: Body; Dead body; Crime Scene Investigation (CSI); Sociology of the Body; Criminology

November 2025, 72 Pages

TEŞEKKÜR

Hayat, her birimizin kendine özgü bir rol üstlendiği, başlangıcını doğumla alan uzun bir sahnedir. Bu sahnede kimi zaman seyirci, kimi zaman da başrol oluruz. Ben de bu sahnede, karşılaştığım deneyimler, kazandığım roller ve yaptığım analizlerle kendi hikâyemi kurdum. Her bir an, beni düşünmeye, sorgulamaya ve anlamaya sevk eden bir adım oldu. Bu adımlar, zamanla yalnızca kişisel bir serüvenin değil, aynı zamanda akademik bir yolculuğun da temellerini oluşturdu.

Bu sahnenin en anlamlı bölümlerinden biri, kuşkusuz eşim Alev ile paylaştığım kesittir. Onunla birlikte attığımız her adım, akademiye duyduğumuz ortak inancın, dayanışmanın ve öğrenme arzusunun bir yansımasıdır. Bu süreçte bizleri destekleyen, cesaretlendiren, düşünce dünyamıza yön veren ve bize değerli insanları tanıma fırsatı sunan Prof. Dr. Özgür SARI hocama en içten teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin rehberliği, yalnızca akademik anlamda değil, insanî olarak da derin bir ufuk kazandırmıştır.

Hayat sahnesinde bize yaptığı en büyük iyiliklerden biri ise, beni danışman hocam Doç. Dr. Orhan BİNGÖL ile tanıştırması olmuştur. Değerli hocam Orhan Bingöl'ün ilgili, sabırlı, özverili ve düşünmeye teşvik eden tutumu, bu çalışmanın her aşamasında yolumu aydınlatmıştır. Onun rehberliğinde, akademi ile hayat arasındaki karşılıklı etkileşimi anlamak ve bunu bir düşünce biçimine dönüştürmek benim için eşsiz bir deneyim olmuştur.

Bu tez, yalnızca bir akademik çalışmanın değil, aynı zamanda bir yaşam mücadelesinin, bir öğrenme serüveninin ürünüdür. Hayat deneyimlerimizin, doğru rehberlik ve sabırla, akademik bir bakış açısına dönüşebileceğini bana gösteren herkese gönülden teşekkür ederim.

Murat ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
2. SUÇ VE KRİMİNOLOJİ.....	4
2.1. Suç	4
2.2. Suçlu (ya da Suçlu Beden) Kimdir ?	6
2.3. Kriminoloji.....	8
3. BEDEN VE SOSYOLOJİ	11
3.1. Bedenin Tarihi Karakterine Hızlı Bir Bakış	11
3.2. Ölüm ve Beden	14
3.3. Olay Yeri İnceleme (OYİ)	16
3.3.1. Olay yeri inceleme nedir ?	17
3.3.2. Olay yeri incelemenin ilk örnekleri	18
3.3.3. Olay yeri inceleme süreci nasıl işler ?	19
4. OLAY YERİ İNCELEME VE ÖLÜ BEDENLER TEORİYLE NASIL BİRLEŞTİRİLEBİLİR?	23
4.1. Michel Foucault	23
4.1.1. İktidarın değişen anatomisi	23
4.1.2. Disiplin, gözetim ve beden: Modern devletin mikrofiziği.....	24
4.1.3. Disiplinci iktidarın ölü bedende uygulanması	25
4.1.4. Panoptikon ve olay yeri inceleme	26
4.2. Althusser’ci Cepheden Olay Yeri İnceleme ve Ölü Beden	27

4.2.1. Devletin ideolojik aygıtlarının bir taşıyıcısı olarak olay yeri inceleme.....	27
4.2.2. İdeolojik süreçte ölü bedeninin özneleştirilmesi.....	29
4.3. Jean Baudrillard'cı Perspektiften Simülakr, Olay Yeri İnceleme ve Ölü Beden.....	31
4.3.1. Baudrillard'daki temel kavramlar, olay yeri inceleme ve ölü beden.....	31
4.3.2. Ölü bedeninin toplumdan dışlanması: modern kentlerde görünmezlik	33
4.4. Nikolas Rose'un Biyopolitik Perspektifi	34
4.4.1. Devletin hükümetlilik rasyoneli ve ölü beden	36
4.5. Bruno Latour'un Aktör-Ağ Teorisi Zemininde Ölü Bedenler ve Olay Yeri İnceleme.....	38
4.5.1. Aktör-ağ teorisi'nin temelleri	38
4.5.2. Aktör-ağ teorisinin genel kavramları ve çerçevesi	40
4.5.3. Panoptikondan oligoptikona, panoramik bilgiden plazmaya ve olay yerinde ontolojik müzakere	44
4.5.4. Aktör-ağ teorisindeki aşamalar ve ölü beden	47
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	51
KAYNAKLAR	54
ÖZGEÇMİŞ	59

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 4.1 Callon Dönüşüm-Dönüştürüm Yani Çeviri (Translations) Sürecinin 4 Aşaması	48
Tablo 4.2 Aktör-Ağ Teorisi (AAT) Kara Kutu (Black Box) Kavramı	49

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1 AFİS Sistemi ile Tespit Edilen Olay Sayılarının Görselleştirilmesi	21
--	----

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 3.1 Polis Müzesi	18
-------------------------------	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AAT	: Aktör Ağ Teorisi
AFİS	: Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi
AKİ	: Afet Kriminal İnceleme
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CSI	: Crime Science Investigation
DBA	: Devletin Baskı Aygıtları
DİA	: Devletin İdeolojik Aygıtları
DNA	: Deoksirübo Nükleik Asit
OYİ	: Olay Yeri İnceleme
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu

1. GİRİŞ

Bu tez, ölü bedeninin olay yeri inceleme (OYİ) süreçlerindeki sosyolojik, politik ve epistemolojik anlamlarını disiplinlerarası bir çerçevede tartışmaktadır. Modern toplumlarda ölüm sadece biyolojik bir son değildir. Ölüm ve ölü beden bilgi üretim rejimleri, adli pratikler, ideolojik temsiller ve teknolojik ağlar içinde kurulan bir nesneye dönüşme eğilimi de gösterir. Bu dönüşüm, kriminolojik çözümlemeleri beden sosyolojisiyle birleştirmeyi ve temsille olay arasındaki ayrımı görünür kılmaya olanak verir. Çalışmanın asıl önemi de burada belirir: çalışma, ölü bedeninin sahadan arşive, arşivden medyaya uzanan dolaşımını tek bir eksenle değil, çok katmanlı bir düzlemde okumaya davet eder. Peki, nasıl?

İlgili alan yazın, olay yeri incelemeyi çoğu zaman prosedür olarak teknik bir biçimde ele alır; oysa adli görselleştirme, yazım ve sınıflandırma pratikleri yalnızca delil üretmez, aynı zamanda meşruiyet ve görünürlük rejimleri de kurar. Afetler ve kitlesel olaylarda kimliklendirme süreçleri (ör. parmak izi/DNA), yasal çerçeveler ve resmî kurum uygulamaları bir araya geldiğinde, ölümün kamusal görünürlüğü ile kurumsal temsili arasındaki gerilim daha belirgin hâle gelir. Bu tez, söz konusu gerilimi sosyolojik ve kuramsal bir perspektifle açmayı amaçlamıştır.

Tez, ölü bedeninin olay yeri incelemede nasıl disipline edildiğini, hangi söylemsel stratejilerle meşrulaştırıldığını ve hangi kayıt/temsil süreçleriyle yeniden kurulduğunu açıklamayı hedefler. Bu çerçevede çalışma, Türkiye’deki mevzuat ve kurumsal metinler, adli literatür, tarihsel olay anlatıları ve medya materyallerini içererek konuyla ilgili alternatif bir okuma sunar. Böylelikle çalışma, uygulamayı yönlendiren normatif iddialar yerine, temsillerin üretim mantığını ve dolaşım kanallarını çözümlemeye odaklanmıştır. Eş anlamlı olarak OYİ çalışmalarının ilgili mevzuata göre sahadaki pratiklerine sosyolojik bakış açılarını eklemlenmeye olanak sunmuştur.

Bu doğrultuda Foucault’nun disiplin ve biyopolitika kavramları, ölüm sonrası bedeninin devletçe nasıl düzenlendiğini ve denetlendiğini anlamada temel bir zemindir. Althusser’in Devletin Baskı Aygıtı (DBA) ile Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) ayrımı, olay yeri incelemenin kurumsal konumu (DBA) ile ürettiği rapor/temsil/sınıflandırmaların ideolojik alanla eklemlenmesini birlikte düşünmeye imkân verir. Özneleştirme/çağırma şeması, ölü bedeninin nasıl belirli özne-konumuna yerleştirildiğini tartışmaya açar. Baudrillard’ın simülakr/hipergerçeklik yaklaşımı, adli temsilin kimi bağlamlarda

gerçeğin yerine geçen bir versiyona doğru evrildiğine işaret eder. Rose'un hükümetlilik perspektifi, ölümün risk/yönetim rasyonalitesiyle bağlantısını; Latour'un aktör-ağ kuramı ise uzmanlar, cihazlar, yazılımlar, numuneler ve protokoller arasındaki eş-eylem ilişkilerini görünür kılar. Tüm bu kuramsal açılar, aslında bahsi geçen isimlerin ölü bedenler ya da OYİ özelindeki direkt çalışmalarının derlemesi değildir. Söz konusu perspektif, bu tezin kendisinde geliştirilmeye çalışılmıştır.

Dolayısıyla bu çalışma, tüm bunları sosyoloji, kriminoloji ve olay yeri inceleme ayakları üzerinden işlemektedir. Söz konusu işleyişte bazı yasa ve yönetmelikler, kimi resmî kılavuz ve basın açıklamaları, konuyla ilgili akademik ve adli literatürden yararlanılmıştır. Bu süreçte farklı türdeki metinler (hukuki, teknik, medyatik) teorik düzlemde sentezlenmeye çalışılmıştır.

Adli verimlilik adına temsille olayın eşitlenmesi aslında bir risktir ve bu, tezde özellikle not edilir: fotoğraf, kroki, rapor ve algoritmik eşleştirmeler, delil mantığını güçlendirmekle birlikte, tekil bir hakikat rejimi kurma eğilimi de gösterebilir. Bu nedenle çalışma, yeniden canlandırmaların sınırlarının açık yazımı, görsel kayıtların menşe/bağlam bilgisinin korunması, arşiv-medya devrelerinin düzenli denetimi ve çok kaynaklı doğrulama gibi refleksif ilkeleri tartışmaya dâhil etmiştir. Bir yandan olay yerinin delil toplama sürecini ele alırken başka bir yandan delillerin bulunduğu mekânsal şartları zamanla birleştirerek korunaklı hale getirebilmektedir. Ayrıca OYİ'nin kurumsal olarak DBA içinde yer almasına karşın ürettiği temsillerin DİA alanına eklenerek meşruiyet üretimine katkıda bulunabileceği de bir iddia olarak vurgulanmıştır.

Bu doğrultuda tezin birinci bölümünde, önce beden sosyolojisi ile kriminolojiyi OYİ ekseninde buluşturan kavramsal bir köprü kurulmuştur. Ardından OYİ'yi DBA/DİA eşik konumunda açıklayan bir çerçeve sunar; temsille olay arasındaki farkı görünür kılan refleksif protokoller için ilkeler geliştirir. Sosyolojinin önemli teorileri bir araya getirilerek ilk başta kriminoloji ile oluşturulan köprünün disiplinler arası bir köprüyü nasıl inşa edilebileceği olanağını gösterir.

Tezin ikinci kısmında kriminolojinin, suç ve suçlu kavramlarının beden ile etkileşimleri ele alarak vurgular. Üçüncü bölüm, beden ve sosyoloji literatürünün tarihsel seyrine eğilmiştir. Dördüncü kısım ise Althusser-Foucault-Baudrillard-Rose-Latour ekseninde kuramsal çerçeveyi ve OYİ-ölü beden çözümlemelerini bir araya getirmeyi hedeflemiştir.

Sonuç başlığında da varılan noktalar, tezin alana muhtemel katkıları ve ileri çalışmalara dair birtakım neriler bir deneme girişimi olarak kaleme alınmıştır.

2. SUÇ VE KRİMİNOLOJİ

2.1. Suç

İnsanlık tarihinin belki de ilk suçu Adem ile Hava'nın çocukları olan Habil ve Kabil arasındaki cinayet olayıdır. Burada Kabil, Habil'i öldürmüş ve böylece işlediği suç tarihi geçmiştir (Polat, 2004: 31). Söz konusu olayla birlikte başta beden üzerinden kendini gösteren suç olgusu toplumsal tarihin sanki ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Beden, tıpkı yukarıda bahsi geçen cinayet suçunda olduğu gibi dini inanç ve ibadet gerçekliklerinde de başrolde gibidir. Dini perspektiften bakıldığında örneğin çeşitli yasaklar ve helal-haram kavramları başta bedenler üzerinden hayata geçirilir. Kutsal kitaplar (Tevrat, İncil, Kuran) çerçevesinde uygulanan cezalar (el kesme, adam öldürme, taşlama, kırbaçlama ve hapis vb.) insan bedeni aracılığıyla vücut bulur.

Suç olgusu ve beden ilişkisi tarih boyunca elbette hukuktan da ayrı düşünülemez. Örneğin 1215 Magna Carta Libertatum ve 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi konuya dair önemli hukuki gelişmelerdendir. Bu belgeler bireylerin haklarını güvence altına alırken aynı zamanda suç ve ceza arasındaki ilişkiye de ışık tutmuştur.

Dolayısıyla kutsal kitaplardan çağdaş ceza yasalarına ve bilimsel araştırmalara kadar, cinayet, insan yaşamının sonlandırılmasının en uç biçimini temsil etmekte ve başta etik, sosyolojik, psikolojik, tıbbi ve hukuki olmak üzere çok yönlü bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu anlamda bir cinayetin suç olarak tanımlanması, insan yaşamına ilişkin bir hak ihlali olarak tanımlandığından yaşam hakkı, tüm diğer hakların önünde gelen en temel insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Öyleyse yaşam ve beden, insani değerlerin yanı sıra toplumsal değerler arasında da en önemli unsurlar olarak belirlemekte ve bu değerler bireyler arası ilişkilerden toplumsal düzenin korunmasına kadar geniş bir yelpazede önem taşımaktadır.

Yine hukuktan devam edildiğinde suça dair kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse Adalet Bakanlığı (2020) resmi sitesinde suç şöyle ifade edilir: “Toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin bilerek ve istenerek ihlali (kast) veya bu değerleri korumaya yönelik kurallara karşı özensizliği (taksir) ifade eden insan davranışıdır.” Aynı resmi site içerisinde suçun kanuni düzenlenmesine dair ise şu cümle geçmektedir (Adalet Bakanlığı, 2020): “Suç, Türk Ceza Kanunu’nda veya ceza hükmü içeren özel kanunlarda düzenlenen hukuka aykırı ve cezai yaptırıma bağlanmış

eylemlerdir.” Suç teşkil eden eylemlerin ceza karşılıkları 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu tarafından belirtilmiştir.

Türk Dil Kurumu’nda ise suç: “Törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış” olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre bir toplumdaki mevcut yasaları; toplumsal hafızayı oluşturan ulusların ortak geçmişi, örf ve adetleri, gelenekleri ve görenekleri oluşturur.

Sosyolojik açıdan bakıldığında suç her toplumda sürekli var olan bir sosyal olgudur (Kızılçelik & Erjem, 1992: 402). Suç, toplumun normlarından bir sapma olarak ortaya çıkar ve mekân, zaman, ekonomi, teknoloji, göç ve aile yapısı gibi morfolojik ve fizyolojik unsurların değişimine bağlı olarak zamanla farklılaşabilir.

Durkheim’e göre suç, toplumsal düzenin bir parçasıdır. Çünkü toplum, belirli normlar ve değerler etrafında şekillenir. Ancak her toplum, bu normlara karşı gelen bazı bireyler veya gruplar da barındırır. İşte bu durum, suçu doğurur. Durkheim, suçun tamamen yok edilemeyeceğini, çünkü toplumda sürekli olarak normlara aykırı hareket edenlerin bulunmasının kaçınılmaz olduğunu savunur (Durkheim, 2006: 111, 142).

Suç ayrıca, toplumsal düzenin korunması ve toplumsal değerlerin yeniden üretilmesi için önemli bir işleve sahiptir. Suç, toplumun normlarını ve değerlerini güçlendirirken bireylerin bedenlerini de orijinine alarak onların bu normlara uymalarını sağlar. Çünkü beden, toplumsal normların belirlediği sınırlar içinde hareket eder ve suç işleyen bireylerin davranışları bedensel düzlemde de gözlemlenir. Suça karşılık verilen cezalar ise sadece bedensel bir acı yaratmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal normlara uyum konusunda bir uyarı işlevi görür (Durkheim, 2006: 133). Bu noktada bedenin cezalandırılması, toplumsal düzenin korunmasına hizmet eder.

Marksist sosyolojiye göre ise suç, kapitalist sistemin yarattığı toplumsal eşitsizliklerin ve yoksulluğun bir sonucudur (Engels & Marx, 2013: 83). Öyle ki kapitalist sistemde alt sınıflar hayatta kalmak için, üst sınıflar ise otoritelerini devam ettirmek için yasadışı faaliyetlere yönelebilir. Bu durumda beden, suçun işlenmesinde hem bir araç hem de cezalandırma sürecinde bir hedef haline gelir (Foucault, 2017: 154).

Weber de suçun hukuki ve sosyolojik boyutlarına öncülük eden önemli çalışmalar öne sürmüştür. Ona göre modern toplumların rasyonelleşme sürecinde geleneksel ve dinsel otoritelerin yerini akılcı hukuk sistemleri ve bürokratik otorite almıştır (Kadioğlu & Altay, 2023). Rasyonelleşme sürecinde suç, geleneksel ve dinsel otoritelerden ziyade

rasyonel hukuk sistemi tarafından tanımlanır. Böylelikle suç, yasalarla belirlenen bir norm ihlali olarak görülür.

Sonuç olarak suç, kanun koyucuların belirlediği ceza ile şekillenir/resmileşir ve toplumsal yapıdaki temel unsurlarla ve değişimlerle birlikte evrilir. Suç olgusunun zamanla dönüşen bir yapı sergilemesi, onun tarihsel, ekonomik ve kültürel bağlamlarda farklı şekillerde tezahür etmesine neden olur. Bu bağlamda suç, sadece bireylerin hukuki sorumluluğu ile sınırlandırılmaz; aynı zamanda toplumsal normlar, değerler ve ahlaki yapılarla da iç içe geçmiş bir olgu olarak ele alınmalıdır.

Bu durum, suçun bireysel bir eylemden çok toplumsal bir ürün olduğu gerçeğini ortaya koyar. Toplumun farklı kesimlerinde konumlanmış bireyler arasındaki eşitsizlikler suç oranlarındaki farklılıkları etkileyebilirken, mevcut ekonomik ve politik sistemler de suçun tanımlanma ve cezalandırılma süreçlerinde belirleyici bir rol oynar. Bu belirleyici rol bireyi yine bedeni üzerinden değerlendirerek onu biçimlendirir.

2.2. Suçlu (ya da Suçlu Beden) Kimdir?

Tıpkı suç gibi suçlunun tanımlanması da kaçınılmaz ve önemlidir. Zaten suç ve suçlu konularına öteden beri bir bütün şeklinde ilgi duyulmuştur. Örneğin Antik dönemde Platon suçluların tedavi edilmesi gereken hasta bireyler olduğunu, suçun hatalı bir eğitimden kaynaklandığını söyler (Dönmezer, 1983). Aristoteles de (1963) suçu arzunun teşvik ettiği bir özgür irade eylemi olarak betimler ve böylece mükellef olmayanların suçlu sayılmayacağını söyler.

Konuyla ilgili farklı disiplinlerce yapılan tanımlardan ortaya çıkan genel bir senteze göre suçlu: Hukuka aykırı hareket eden ve toplum normlarının dışına çıkan eylemleri gerçekleştiren bireydir. Diğer deyişle toplumsal düzeni rahatsız eden eylemlerin aktörü suçlu olarak adlandırılır (Yüksel, 2019: 7). Bu tanım, suçun sosyal dinamikler içindeki yerini ve suçlu davranışlarının toplumsal etkilerini anlamak için temel bir çerçeve sunar.

Türk Dil Kurumu'nda da suçlu kelimesi: “Suç işlemiş, suçu olan (kimse); mücrim” olarak geçer. Burada suç işlemiş ifadesi ile bir eylemden bahsedilerek eylemi gerçekleştiren kişi özne konumunda değerlendirilmiştir. Böylece ‘suçun en az bir suçlusu vardır’ yargısı kendini tekrar hatırlatır.

Burada spesifik bir örnek vermek gerekirse Fyodor Dostoyevski'nin Suç ve Ceza romanının baş karakteri Raskolnikov, insanın, bulunduğu koşullar gereği cinayeti haklı

bulabileceğini düşünmektedir. Bu vicdani sorgulamayla karakter, toplumun geleneksel normlarıyla ve ahlak anlayışıyla çelişen eylemlerinin nedenlerini ve sonuçlarını araştırır. Dolayısıyla romanda suçlu davranışın belirlenmesinde bireysel ve toplumsal unsurların etkili olduğu vurgulanmaktadır (Dostoyevski, 2006). Bu anlatım, ahlak, adalet ve insan doğası üzerine derin bir yorum sunmaktadır.

Böyle bakıldığında sakıncalı bir eylemiyle toplumun normlarına, kültürüne ve fikriyatına karşıt hale gelen birey suçlu niteliği kazanır. Bunun sebeplerine eğilen çeşitli yaklaşımlar çok geçmeden geliştirilmiştir.

Örneğin İçli (1994), psikolojinin suçluyu kişilik, gelişim, sosyal öğrenme veya zekânın bir fonksiyonu olarak gördüğünü belirtir. Biyolojik kökenli kriminologlar ise suçun biyokimyasal, genetik ve nörolojik bağlantılarına odaklanırlar. Meseleye sosyolojik açıdan yaklaşanlar ise suçlu davranışlarını üreten sosyal güçlere dikkat çekerler. Buna göre suç ve suçlu davranış, toplum şartlarının bir ürünüdür. Zaten insanların suçlu davranışlarının toplumsal arka planları daima tartışılmalıdır. Yanı sıra suçun psikolojik, biyolojik, sosyal ve ekonomik bir fenomen olarak ele alınması gerektiğine ilişkin görüşler de vardır (Güllü, 2014: 104).

Öyleyse suçlu, yalnızca hukuki bir kategori değil, aynı zamanda toplumsal yapı, normlar ve disiplin mekanizmaları çerçevesinde şekillenen bir kimliktir. Suçlu beden ise, hem fiziksel hem de sembolik anlamda toplumun kontrol, iktidar ve normlar yoluyla yaklaştığı bir alan olarak karşımıza çıkar.

Bu noktada Foucault, modern ceza sistemlerinin, suçlunun bedenine yönelik şiddetten bireyin davranışlarını disipline etme sürecine geçişini açıklamıştır (2017: 88). Ona göre, modern iktidar suçluyu yalnızca bir ihlalcı olarak değil aynı zamanda dönüştürülmesi gereken bir beden ve zihin olarak ele alır. Foucault, Hapishanenin Doğuşu eserinde cezalandırma ve disiplinin suçlu beden üzerindeki etkilerini detaylandırır. Suçlu beden, disiplin toplumunda, gözetim ve düzenin sürekliliğini sağlamak için kullanılan bir nesne halindedir (Foucault, 2017: 92). Suçlu bedenin kamuya teşhir edilmesi, toplumun normlarını pekiştirmek ve bireyler üzerinde disiplin edici bir güç oluşturmak için kullanılır.

Becker ise suçlunun bir toplumsal inşa olduğunu öne sürerek, suçluluk kimliğinin etiketleme süreciyle oluşturulduğunu savunur. Suçlu olarak etiketlenen birey, bu etiketi ister istemez içselleştirir ve kimliğini bu çerçevede yeniden inşa eder. Bu süreç, suçlu

bedenin toplumsal dışlanma ve damgalanma ile tanımlanmasına yol açar (Becker, 1963). Buna örnek olarak suçlu bedenin yeniden inşasında Japonya’da suç örgütü olarak bilinen Yakuza üyelerinin bedenlerindeki dövmeler bu etiketin somut bir hali olarak yorumlanabilir.

2.3. Kriminoloji

Kriminoloji ve sosyoloji, toplumsal yaşamın dinamiklerini ve bireylerin toplum içerisindeki davranışlarını anlamak için geliştirilmiş iki önemli disiplindir. Kriminoloji, suçun nedenleri, sonuçları ve suçun önlenmesi gibi konular üzerinde yoğunlaşırken, sosyoloji toplumsal yapıların, normların ve ilişkilerin bireyler üzerindeki etkisini araştırır. Bu iki disiplin toplumu anlamada birbirini tamamlayan bir perspektif sunar.

Kriminoloji Latince ‘crime’ (suçlama) ile Yunanca ‘logia’ (bilim) kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkmıştır. Kriminoloji Türkçede “suçbilim” ifadesiyle karşılık bulmuştur. Bu anlamda kriminoloji, suç ve suçlu eylemlerini bilimsel yöntemlerle araştıran ve inceleyen bir disiplindir (Sözer & Balcıoğlu, 2016).

Aslında kriminoloji, ilk başlarda biyoloji bilimi içerisinde konumlandırılmıştır (Uzun, 2019). Bu anlamda biyolojik açıdan suçun kaynağı genellikle genetik, zihinsel bozukluklar yahut fiziksel özellikler temelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Thomas Moore, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Beccaria, Bentham gibi yazarlar ise suçu sosyal bir olgu sayan bazı görüşler ileri sürmüşlerdir (Polat, 2004).

Ancak kriminolojinin bağımsız bir disiplin haline gelmesinde 1885 yılından itibaren belirli aralıklarla düzenlenen Suç Antropolojisi Kongreleri’nin tarihsel bir yeri vardır. Bu kongreler ve Alexandre Lacassagne tarafından yayımlanan Kriminoloji Arşivleri, suç olgusunun anlaşılması ve incelenmesinde son derece aydınlatıcı bir rol oynamıştır (Dönmezer, 1983).

Kriminoloji şimdiki anlamına en yakın halini ise Topinard ve Garofalo’nun çalışmalarıyla almıştır. Çünkü kriminoloji kavramını ilk kez Fransız hekim Paul Topinard ve İtalyan ceza hukukçusu Raffaele Garofalo kullanmışlardır (Polat, 2004). Ve Kriminoloji üzerine yapılan çalışmalar 19. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle İtalyan ve Fransız bilim insanlarının öncülüğünde gelişmiş, bu çerçevede Lombroso, Ferri ve Garofalo isimleri öne çıkmıştır.

Buradan devam edildiğinde kriminolojinin önemli temsilcilerinden Lombroso'ya göre suç hayatın olağan akışına uygun doğal bir haldir. Nitekim Lombroso Suçlu İnsan isimli eserinde pozitivist bir bakış açısıyla suçluluğun antropolojik ve biyolojik sebeplerini ortaya çıkartmaya çalışmıştır. Ama ona göre suç öncelikle toplumsal şartların bir ürünüdür ve suçun varlığı toplum dinamiklerinin doğal unsuru gibidir (Lombroso, 2022).

Grafalo ise doğal suç kavramını daha ileri taşıyarak suçu “Yaygın olan merhamet ve dürüstlüğün ihlali” şeklinde tanımlamıştır (Şenel ve Şenel, 2018; Grafalo (1914)'ten). Ona göre ahlaka uygun olmayan hal, özgür bir seçim değildir. Suçluluk hali özgür bir seçimin ürünü olmadığından suç ve ceza arasındaki ilişkiyi anlamlı hale getirmez. Bu nedenle cezalandırma oranı caydırıcı güçte olmalıdır (Dönmezer, 1949).

Bununla beraber Enrico Ferri de Suç Sosyolojisi (1917) adlı eserinde suçu bireyin fiziksel ve sosyal etkileşimlerinin bir sonucu olarak görmüştür. Ona göre tekrar eden suç istatistikleri, toplumun kendisini savunmak için ek önlemler alınması gerektiğini hatırlatır. Bu bakış açısıyla Ferri, toplumun kendini savunma hakkı olduğuna dayanarak suçlulara ceza verilmesi gerektiğini savunur. Ferri'nin görüşleri de suçu bireysel bir irade meselesinden çok sosyal ve çevresel etkenlerin ürünü olarak ele alır (Dönmezer, 1983).

Türkiye’de ise kriminoloji kürsüsü ilk olarak 1943 yılında Ordinaryüs Profesör Sulhi Dönmezer tarafından İstanbul Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü adıyla kurulmuştur (Sözer ve Balcıoğlu, 2016). Enstitü, zamanla ismini değiştirerek İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi adıyla faaliyet göstermeye devam etmiştir. Dolayısıyla kriminoloji alanındaki çalışmalar Dönmezer'in de katkılarıyla ülkemizde hızla gelişmiş ve kriminoloji, psikoloji ve sosyoloji bölümlerinde ders olarak okutulmaya başlanmıştır (Dolu, 2012).

Bununla beraber kriminoloji Türkiye’de ilk kez 2013 yılında Polis Akademisi Başkanlığı’nda yüksek lisans seviyesinde bir program olarak da açılmıştır (Dolu, 2012). Ancak bu program bir yıl sonra sonlandırılmıştır. Günümüzde ise Polis Akademisi Adli Bilimler Enstitüsü Delil Bilimi Anabilim Dalı bünyesinde ve birçok yükseköğretim kurumunda kriminoloji dersleri yine verilmektedir.

İşte bu gibi çalışmaların ortaya çıkardığı birikimle Dünyada ve Türkiye’de çağdaş dönemine ulaşan kriminoloji şimdilerde klasik döneminden farklı bir perspektif ortaya koymaktadır. Çağdaş kriminoloji, nesnel niteliği ön plana çıkarılmış ampirik araştırmalara ağırlık vermektedir. Hal böyleyken suç olaylarını yine birey ve toplum

sentezli olarak tespit edip yorumlayan çağdaş kriminoloji, büyük oranda uygulamalı bir bilim olarak kendini göstermektedir (Artuk, 2018).

3. BEDEN VE SOSYOLOJİ

3.1. Bedenin Tarihi Karakterine Hızlı Bir Bakış

İnsanın toplumsal oluşum sürecinin bir ürünü olarak ele alınmasında bedensel ihtiyaçların belirleyici rolü uzun zamanlar tartışılmıştır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi (1987), bireyin fizyolojik ihtiyaçları (beslenme, barınma, sağlık gibi) temelinde başlamaktadır; ancak bu hiyerarşi, insanın güvenlik, sevgi ve ait olma, saygınlık ve nihayetinde kendini gerçekleştirme arzusuyla hareket ettiğini de ortaya koymaktadır. Bu noktada beden, yalnızca biyolojik bir zorunluluk alanı değil, aynı zamanda tarihsel süreç içerisinde anlam katmanları sürekli değişen, toplumsal ilişkilerle yeniden tanımlanan bir varlık olarak ele alınmalıdır.

Zaten Antik Yunan düşüncesinde bedenin anlamı, metafiziksel tartışmaların merkezinde yer almıştır. Platon, bedeni ruhun geçici bir kabuğu olarak görmüş ve ruhu hakikatin bilgisine ulaşabilen asıl öz olarak konumlandırmıştır (Platon, 2020). Bu yaklaşımda beden, idealar dünyasının bilgisine erişmeyi engelleyebilecek dünyevi bir unsur olarak tanımlanırken, ruh ise aklın ve erdemin kaynağıdır. Aristoteles ise Platon'dan farklı olarak, beden–ruh bütünlüğünü savunmuş; “entelecheia” kavramı ile ruhu bedenin formu olarak açıklamış, canlı varlığın bu birliktelikte anlam kazandığını belirtmiştir (Aristoteles, 2019).

Orta Çağ'a gelindiğinde, Hristiyan teolojisi bedenin anlamını yeniden yorumlamış ve onu Tanrı'nın yarattığı ruhun yeryüzündeki aracı olarak ele almıştır. Aziz Augustinus, bedeni dünyevi arzuların kaynağı, ruhu ise ilahi hakikate yönelen saf öz olarak görmüş; böylece bedenin disipline edilmesi gerektiğini savunmuştur (Augustinus, 2024). İslam düşüncesinde ise İbn Sina, beden ile ruhu birbirini tamamlayan iki unsur olarak görmüş, tıp bilgisini metafizikle birleştirerek bedenin hem maddi hem de manevi sağlık açısından incelenmesi gerektiğini vurgulamıştır (İbn Sina, 2018). Bu yaklaşım, Batı'daki katı düalizme kıyasla daha bütüncül bir beden anlayışını temsil etmektedir.

Birbirini takip eden süreç içerisinde beden ile ilgili olarak klasik düşüncülere göre beden, Antik Yunan'dan Orta Çağ'a kadar ruhun bir aracı veya ikincil unsuru olarak konumlandırılmıştır. Özellikle Orta Çağ'ın metafiziksel anlayışında beden, ruhun yansıması ve geçici varlığı olarak değerlendirilmiştir (Altuner, 2013).

Ardından Rönesans dönemi, bedene ilişkin düşünsel ve görsel temsil biçimlerinde köklü bir dönüşüm getirmiştir. Sanatçılar, anatominin detaylı incelenmesi ve gelişmiş perspektif kullanımıyla bedeni daha gerçekçi tasvir etmeye başlamış; Leonardo da Vinci gibi isimler hem sanatsal hem de bilimsel yaklaşımları birleştirerek bedenin bilgi nesnesi olarak yeniden keşfedilmesine öncülük etmiştir (Porter, 2003). Bu dönem, bedeni metafizik bir tartışma konusu olmaktan çıkarıp maddi, ölçülebilir ve gözlemlenebilir bir gerçeklik olarak konumlandırmıştır.

Bunun peşi sıra 17.yüzyılda Descartes'ın (Atış, 2008; Bingöl, 2020) kartezyen felsefesinde beden, “yer kaplama” özelliğiyle zihinsel faaliyetlerden ayrılarak nesnel bir varlık haline gelmiş ve öznenin tanınmasında aklın belirleyici rolü vurgulanmıştır. Descartes'ın kartezyen felsefesi, beden–zihin ayrımını keskinleştirmiştir. Descartes'a göre zihin (res cogitans) düşünen, beden (res extensa) ise yer kaplayan maddedir (Descartes, 2020). Bu anlayış, modern tıbbın ve mekanik evren modelinin gelişmesine zemin hazırlamış, bedeni işleyişi çözümlenebilir bir makine olarak yorumlamıştır. Bingöl'ün (2020) “Descartes'ta sebep akıl; süreç şüphe; sonuç ise bedendir” sözü, bedenin felsefi düşüncedeki dönüşümünü özetler.

Yükselen moderniteyle birlikte kartezyen düalizmin ötesine geçilerek beden sırf biyolojik bir varlık olmaktan ileri taşınmış; toplumsal ilişkiler ve iktidar mekanizmalarıyla sürekli yeniden inşa edilen, dinamik bir eyleyen olarak ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle modern tıbbın ve teknolojinin gelişimi, bedenin maddileşmesine ve yeniden şekillendirilebilirliğine işaret etmiştir. Modern toplumsal pratikler de bedenin estetik, cinsiyet, ten rengi gibi özellikleri üzerinden kabul ya da dışlanma süreçlerini gözler önüne sermiştir (Okumuş, 2009; Kanlıoğlu, 2018). Bu dönüşüm, bedenin bireysel ihtiyaçlarının ötesinde toplumsal yapılar ve güç ilişkileriyle de sıkı bağlantılar içerisinde olduğunu göstermektedir.

Nitekim Norbert Elias (2013), “uygarlık süreci” kavramıyla, modern toplumlarda bedenin davranış kalıplarının ince normlarla düzenlendiğini; yeme, oturma, konuşma gibi gündelik pratiklerin dahi toplumsal kontrol mekanizmalarının bir parçası haline geldiğini ortaya koyar. Pierre Bourdieu (2015) ise “habitus” kavramıyla, toplumsal yapıların bireyin beden diline, duruşuna ve hareket repertuarına nasıl içkinleştiğini açıklar. Feminist kuramcı Judith Butler da (2019), toplumsal cinsiyetin biyolojik bir gerçeklikten ziyade tekrar eden performanslar yoluyla inşa edildiğini vurgulayarak bedenin iktidar ve normlar tarafından şekillendirilen bir pratik alanı olduğunu gösterir.

Bu noktada bedenin modernite ile birlikte artık bir ‘özne’ haline gelmesi, Foucault’nun (1992) iktidar ve disiplin analizleriyle daha da derinleşmiştir. Öyle ki Foucault’ya göre bireyin toplumsal varoluşu, bedeninin sürekli denetime tabi tutulması ve disipline edilmesiyle kesinlikle ilgilidir. Böylece beden, sadece yaşamsal gereksinimleri karşılayan bir araç değildir artık. Beden aynı zamanda iktidar ilişkilerinin de somut göstergesidir. Zaten temelde Foucault’nun çalışmalarıyla gelişen beden sosyolojisi, öz olarak bir bakıma bunu söylemektedir:

“Sosyolojinin bedeni ihmal ettiğini iddia eden Michel Foucault’nun yazılarından etkilenen ve görece yeni olan bu uzmanlık alanında çalışan sosyologlar, insanları salt değerleri ve tutumları olan aktörler olarak değil, aynı zamanda cisimleşmiş kişiler olarak analiz etmekte; aynı doğrultuda, bedenlere atfedilen değişik kültürel anlamları, hastalığa ve cinselliğe de özel bir önem vererek bunların denetlenme, düzenlenme ve yeniden üretilme biçimini irdelerler” (Marshall, 2003:62).

İşte bu bakış açısı, bedenin sosyolojik analizinde hem fiziksel varlığın hem de kültürel ve politik anlamların birlikte ele alınması gerektiğini hızlıca yerleştirmiştir. Buna göre bedenin toplumsal varlığı ve anlamları, onun sosyal yapılar içerisindeki yeriyle ve bedene dair algılarla doğrudan ilgilidir. Bu noktada Foucault’nun bedenden de yararlanarak inşa ettiği özne kavramı, bedenin toplumsal ve politik arenada nasıl konumlandığını gözler önüne serer. Ona göre beden; imaj oluşturma, liderlik vasıfları, kahramanlık gibi şeylerin yanı sıra, ölüm ve ölüme ilişkin ritüellerde de merkezi bir rol oynar. Bu durum, bedenin hem canlı hem de cansız hallerinin, suç ve ceza ilişkilerinde –özellikle kolluk kuvvetlerinin delil toplama süreçlerinde– kritik bir değere sahip olduğunu göstermektedir (Aydın & Çelik, 2024: 26).

Bedenin modern ve postmodern dönemlerdeki konumu, Baudrillard’ın (2008b) simülasyon kuramıyla da yeniden tartışmaya açılmıştır. Baudrillard’a göre, beden artık yalnızca biyolojik bir varlık değil tüketim kültürünün, moda endüstrisinin ve medya temsillerinin sürekli yeniden ürettiği bir imgedir. Bu bağlamda, özellikle kriminoloji ve adli bilimler alanında, bedenin hem canlı hem de cansız halleri farklı anlamlar kazanır. Ölüm sonrası bedenin delil olarak kullanılması; otopsi, fotoğraf ve raporlar yoluyla temsil edilmesi, modern iktidarın bedeni bir bilgi nesnesine dönüştürdüğü sürecin uzantılarıdır (Tagg, 1988; Tait, 2006; Biernoff, 2012).

Böylece beden sosyolojisi, bedeni yalnızca bireysel canlı bir varlık olarak değil, toplumsal düzenin içinde sürekli yeniden inşa edilen, normlarla şekillenen ve iktidar ilişkilerinin üzerinde yoğunlaştığı bir alan olarak görür (Shilling, 2012). Örneğin sağlık,

hastalık, güzellik, g   veya zayıflık gibi bedensel durumlar, yalnızca biyolojik gerçeklikler değildir; bunlar aynı zamanda sosyal olarak tanımlanan, ölçülen ve değerlendirilen niteliklerdir. O nedenle beden, toplumsal bağlamdan bağımsız olarak ele alınamaz; aksine beden her tarihsel dönemde o dönemin bilgi rejimleri, teknolojik imk nları ve ideolojik yönelimleri doğrultusunda yeniden anlamlandırılır (Turner, 2008).

Kriminolojik bağlamda ise beden, hem failin hem de mağdurun kimliğinin, eylemlerinin ve toplumsal konumunun somutlaştığı bir sahne işlevi görür. Suçun işlendiği mekânlarda beden, ya canlı olarak eylemin öznesi ya da cansız olarak delilin taşıyıcısıdır. Adli tıp uygulamaları, olay yeri inceleme pratikleri, otopsiler, DNA analizleri, yaralanma izleri ve ölüm nedenleri, bedenin suçun c z m nde bilgi nesnesine dönüştürülmesinin başlıca yollarıdır (Lynch, 2013). Bu süreçte beden hukuki, politik ve etik tartışmaların merkezinde yer alan bir kanıt alanı halini alır. Böylece beden, hem yaşamında hem de ölümünde dahi toplumsal düzenin yeniden tesis edilmesinde işlevsel bir rol üstlenir.

Bedenin toplumsal yaşam içindeki bu merkezi konumu, onun ölümlü doğasıyla birlikte aslında daha da karmaşık bir anlam kazanır. C nk  sosyolojik açıdan ölüm, yalnızca biyolojik bir son değil, beraberinde kültürel ritüeller, toplumsal bellek, yas pratikleri ve hukuki süreçler aracılığıyla toplumsal yapının önemli bir bileşeni halindedir (Hertz, 2013). Ölüm, kriminoloji açısından da suçun en uç biçimlerinden biri olarak bir tür mutlak dönüşümü temsil eder. Bu yüzden bedenin ölümlülüğü hem sosyolojik hem de kriminolojik analizlerde hayat  l m döngüsünü, iktidarın yaşam üzerindeki denetimini ve ölüm sonrası bedene yönelik toplumsal pratikleri anlamak açısından kritik bir eşiği oluşturur. Kaldı ki “ l m ve Beden” başlığı, tam da bu bağlamda, bedenin ölümlü oluşunun toplumsal, politik ve adli boyutlarını inceleme imk nı sunar.

3.2. Ölüm ve Beden

Bedenle ilgili herhangi bir anlatımın başına “görece” eklenmeyecek ifadelerin belki de en başında “bedenin ölümlü olması” gerçeği gelir. Bu, sosyoloji literatürü için de geçerlidir. Yaşamın doğumla başlayıp ölümle sona ermesi realitesi tıpkı sosyoloji gibi aynı zamanda söz gelimi hukuku da ilgilendirir. Bu anlamda hukuk insan bedenine yönelik birtakım önem ve muhafazaların önemini vurgular.

Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 3. ve 5. maddeleri veya 1982 Anayasası’nın 17. maddesi, bireylerin yaşam hakkını güvence altına alırken bedeni

işkence, eziyet ve insanlık dışı muamelelerden de korumaya çalışır. Buna göre bahsi geçen hukuki düzenlemeler, bedenin yalnızca yaşam hakkının değil dokunulmazlığının ve onurunun korunmasına da odaklandığından temel insan haklarına bütüncül olarak yaklaşmış olur.

Turner’a (2008) göre beden, hem yaşamı süresince hem de ölümünün sonrasında toplumsal değerlerin, inanç sistemlerinin ve güç ilişkilerinin taşıyıcısıdır. Bu bağlamda, ölüm anında ve sonrasında bedenin statüsü, toplumun ölümle ilişkisini, yas pratiklerini ve adalet anlayışını yansıtan bir gösterge niteliği taşır.

Bu noktada insan yaşamına (aslında bedene) karşı işlenen suçlar, belirtilen hususların ihlali durumunda bedeni suçun kanıtı olma pozisyonuna yerleştirir. Suça karışan ve mağdur olan aktörlerin bedenleri modern hukuk sisteminin mevcut olduğu toplumlarda delil araştırma sahasıdır (CMK, 2004, m. 160). O halde insan bedeni kriminolojik bağlamda suçların kanıtlarını taşıyan bir gövde niteliğindedir. Ve suçun mağduru olan beden, yalnızca bir mağduriyetin değil aynı zamanda suçluluğun işaretlerini de dışa vurmuş olur.

Bu düzlemde bedenin ölüm şekli, yeri ve/veya zamanı ve bunlar üzerinden yapılan kriminolojik okumalar özellikle modern dönemde gelişmiştir denebilir. Farklı şekilde ifade etmek gerekirse, modern dönemde ölüm, bedene bağlı bir kavramdır (Nazlı, 2006: 7) ve ölü bedenler üzerinden yapılan tespitler, toplumun adalet anlayışında merkezi bir yer tutar. Bedenin ölümle karşı karşıya gelmesi, sosyolojik düzlemde hem bireysel hem de kolektif kimliğin dönüştüğü kritik bir eşiktir. Öyle ki Elias’a (2023) göre modern toplumlarda ölüm, bireylerin gündelik yaşamından uzaklaştırılmış; çoğunlukla hastane, morg ve mezarlık gibi kurumsal alanlara hapsedilmiştir. Bu durum, ölümün toplumsal görünürlüğünü azaltmakla kalmayıp ölü bedeninin yönetimini ve kontrolünü belirli kurumların tekelinde toplar.

Bu sürece Foucault’nun (1992) disiplin ve biyopolitika analizleri üzerinden bakıldığında, bedenin ölüm sonrasında da iktidar mekanizmalarının nesnesi haline geldiği görülür. Çünkü ölü beden, hem fiziksel hem de sembolik anlamda bir “yönetim nesnesi” olarak otopsi, kriminal inceleme ve hukuki delil üretimi süreçlerinde yeniden tanımlanır.

Modern dönemde bilim, tıp ve hukuk, beden üzerinde giderek daha güçlü bir konuma gelmiş; özellikle hukuk, hareket noktası olarak bedeni ve onun eylemlerini merkeze

almıştır (Bingöl, 2025:118–119). Bu güçlenme, ölü bedeninin de hukuki bir varlık olarak korunmasını ve delil niteliğinin tanımlanmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim Foucault (1992), bedeni bir iktidar nesnesi olarak ele alırken, ölüm sonrası bedeninin de disiplin ve gözetim mekanizmaları aracılığıyla düzenlendiğini belirtir.

Biraz daha açmak gerekirse Durkheim’e (Özyurt, 2007: 101) göre ölmüş bir beden, toplumun sosyal kontrol mekanizmasının bir aracı olarak işlev görür ve böylece makro boyutta bir nesneye dönüşür. Bu bağlamda beden, (kriminolojinin temel varlığına benzer bir biçimde) hem bireysel hem de toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir rol oynamış olur. Böylece Durkheim, ölümü toplumsal bütünlüğü pekiştiren ritüeller ve normlar aracılığıyla işlevsel bir olgu olarak değerlendirirken; Foucault, ölüm sonrası bedeni modern iktidarın biyopolitik düzenleme ve gözetim mekanizmalarının bir uzantısı olarak görmüştür. Nitekim kolluk kuvvetleri ve adli tıp da bu amacın peşinde olan kurumlardır. Beden böylelikle sosyolojik açıdan, kriminolojik bağlamda, adli tıp disiplini içerisinde ve olay yeri inceleme pratikleriyle tam anlamıyla orijine yerleşmiş bulunur.

Kaldı ki kriminolojik bağlamda ölü beden, yalnızca ölüm nedeninin saptanmasına hizmet etmez; aynı zamanda toplumsal düzenin ve hukukun yeniden üretildiği bir nesne sayılır. Hertz’in (2013) belirttiği gibi, ölüm sonrası beden üzerindeki işlemler, toplumun ölümle baş etme biçimlerini ve otoritenin bedeni nasıl tanımladığını ortaya koyar. Bu nedenle, olay yeri inceleme pratiği, hem bilimsel hem de kültürel kodların kesişiminde yer alır ve ölü bedeninin adli süreçlerdeki anlamını belirginleştirir.

3.3. Olay Yeri İnceleme (OYİ)

*“Biz geçmişini unutabiliriz ama bu yaşanmadığı anlamına
gelmez. Yaşadığımız her an değerlidir.
Yaşadığımız her şeyin anlamı vardır.”*
Orhun Yazıtları

Tıpkı Orhun Yazıtları’nda geçtiği gibi bugünkü yaşamda da herkesin, yaşadığı her vakti anlamlandırmaya çalıştığı söylenebilir. Çünkü hayatı kuran her olay ve hatıra başta yaşamın kendisi için önemlidir. Yaşam, bir bakıma olanları/yaşananları anlama hali ve yeri olarak sıfatlanabilir.

Bunu polisiye bir benzetme yaparak ‘Olay Yeri İnceleme’yle bağdaştırmak da mümkündür. Öyle ki OYİ (özellikle suç bağlamında) kimlerin, nerede, nasıl, niçin ve neleri yaşadığını anlamaya çalışan profesyonel birimlerin başında gelir. Tüm bunların

ucunda yine adalet konusu beklemektedir. Nitekim bilimin adalete hizmet etmek amacıyla kullanılması ‘Adli Bilimler’ alanının doğuşunu sağlamıştır (Atasoy, 1998).

Adli bilimler suçların aydınlatılmasında bilimsel yöntemlerin ve tekniklerin uygulanmasını sağlar. Bu alan kanıtların analizi, OYİ ve çeşitli bilim dallarının birleşimiyle hukukun işleyişine katkıda bulunur. Dolayısıyla OYİ de bilim, mantık ve hukukun buluşma noktalarından biridir (Singh, 2021).

3.3.1. Olay yeri inceleme (OYİ) nedir?

Türkiye’de OYİ ve Kimlik Tespit İşlemleri, Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Daire Başkanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı Jandarma Kriminal Başkanlığı altında yürütülmektedir. OYİ Şube Müdürlüğü, 3201 sayılı kanuna dayanak gösterilerek 01.08.2008 tarihinde ilgili yönetmelik tarafından kurulmuştur.

OYİ’nin düzenlenmesi de yine bazı yasalar ve yönetmeliklerce olmaktadır. Bu anlamda OYİ ve Kimlik Tespit Birimleri Yönetmeliği ve OYİ Yönergesi; OYİ personelinin özelliklerini, eğitim kriterlerini, dokümantasyonunu ve sahada uygulayacakları pratikleri belirleyerek adaletin tesisatına katkı sağlama prosedürlerini içerir. Bu çerçevede ülkemizde her ilde bir ‘Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüğü’ bulunmaktadır. Buralarda görevli personel, uzmanlık eğitimi almış amir ve memurlardan oluşur (Yükseloğlu, Özcan, & Ceylan, 2008: 13).

Öte yandan kanunlarda açıkça suç olarak belirtilen eylemler ‘Olay’, olayın gerçekleştiği ve faillerle mağdurların ilişkilerinin saptanabileceği alan ise ‘Olay Yeri’ olarak isimlendirilir. Olay yerinde mağdur ve şüpheli arasındaki bağlantıyı kuran nesne veya izlere de ‘bulgu’ denir (Yükseloğlu vd. 2008: 17). Bulgular laboratuvarında incelenip uzman raporlarına dönüştüğünde artık ‘Delil’ niteliği kazanmıştır. Dolayısıyla her delil bir bulgu olarak kabul edilirken her bulgu delil değildir (Toprak, 2021).

Türkiye’de OYİ çerçevesinde işlem yapılan suçlar şunlardır;

Kasten öldürme, intihar ve diğer şüpheli ölüm vakaları; kimliği belirsiz ceset, feth-i kabir veya toplu mezar incelemeleri, felaketlerde kimlik tespiti; kasten yaralama, silahla meydana gelen olaylar; cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı; yağma, hırsızlık; bombalama ve patlama olayları; şüpheli yangın ve kundaklama; mala zarar verme; neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış işkence; kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma, ölümle

sonuçlanan faili meçhul trafik kazaları ve Cumhuriyet Savcısı tarafından talep edilen diğer suçlar (CMK, 2004).

3.3.2. OYİ'nin ilk örnekleri

Osmanlı Polis Teşkilatı, OYİ'ye dâhil edilebilecek ilk uzmanlık eğitimine Daktiloskopi yani parmak izi incelemesi alanında başlamıştır (Yiğit ve Şahin, 2023: 13). 17 Eylül 1910 tarihinde İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi bünyesinde Daktiloskopi Şube Reisliği kurulmuş ve bu birimin yönetimine Hacı Yusuf Cemil Bey atanmıştır. Daktiloskopinin polis okullarında müfredata dâhil edilerek ihtisas eğitimine başlanması ise 1912'de gerçekleşmiştir (Yiğit & Şahin, 2023: 16-17).

Görsel 3.1: Polis Müzesi. Erişim: 22.09.2025 <https://www.polismuzesi.com/fotograf#gallery-42>

Parmak izinin adli olaylarda öneminin ilk kez kanıtlanması 28 Ekim 1916'ya rastlamaktadır. Bu tarihte İstanbul Tahtakale'de gece bekçisi olarak görev yapan Kiyos'un öldürülmesi ve failin belirlenemediği Olayda, olay mahallindeki lamba üzerinde bir parmak izi tespit edilmiştir. Soruşturmanın derinleştirilmesiyle Kiyos'un yakınlarının parmak izleri alınmış, bu izler lamba üzerinde bulunan iz ile karşılaştırılmış ve sonuçta Kiyos'un yakın arkadaşı Mano'nun suçlu olduğu ortaya çıkmıştır. Mano'nun parmak izinin teşhisi cinayeti para için işlediği gerçeğini de açığa çıkarmıştır (Yiğit, 2023: 4).

Parmak izi ve OYİ ikilisine dair bir diğer erken örnek 12 Mayıs 1917 tarihinde Çatalca Mal Sandığı Dairesi'ne giren bir şahsın geride bıraktığı izler üzerinden hayata geçmiştir. Olay yerine gönderilen Rıza ve Hami Beylerin raporuna göre kasanın üzerindeki ince toz tabakasında bazı parmak izleri tespit edilmiştir. İncelemeler sonucunda bu izlerden yalnızca birinin belirgin olarak 'W nev'i' olarak adlandırılan bir parmak izi türü olduğu

anlaşılmıştır. Karşılaştırmalar neticesinde parmak izlerinin Daire odacısı Recep'e ait olduğu saptanmıştır (Bingöl, 2011: 861).

3.3.3. OYİ süreci nasıl işler?

OYİ pratiği, kriminal bir olayın çözümünde temel teşkil eden “Ne, Nerede?, Ne Zaman?, Nasıl?, Niçin?, Kim?” sorularını yanıtlamak üzere kurgulanmış bütünsel bir süreçtir. Ne oldu? sorusu, ortada bir suçun veya olağan dışı durumun varlığını sorgular. Nerede oldu? sorusu, olayın mekânsal bağlamını belirleyerek olay yeri sabitlemesini sağlar. Ne zaman oldu? zaman damgası niteliğinde olan fiziksel ipuçlarını, tanık ifadelerini ve dijital kayıtları içeren kronolojik verilerle açıklığa kavuşturulur. Nasıl oldu? olayın gerçekleşme biçimine ve kullanılan yöntemlerin çözümüne odaklanır. Burada failin eylem tarzı ve delil bırakma biçimi önemli hale gelir. Niçin oldu? sorusu ise olayın ardındaki motivasyonun- suça yönelten sosyal, psikolojik ya da ekonomik sebeplerin- analizini içerir. Son olarak “Kim yaptı?” sorusu da failin tespiti, biyolojik, fiziksel ve dijital delillerin kimliklendirme süreciyle ilişkilidir.

İşte OYİ uzmanları bu altı temel soruya cevap ararken delil toplamaktan öte bir anlam inşa süreci yürütürler. Çünkü her bir delil, bu sorulara verilen cevapları hem doğrular hem de yapılandırır. Böylece olay yeri, sadece bir suç mahalli değil aynı zamanda bilginin üretildiği, kimliğin tanımlandığı ve toplumsal adaletin yeniden inşa edilmeye çalışıldığı bir sahneye dönüşür.

Öyle ki OYİ genel açıdan; adli olayın çözümünde bazı taktikler ve stratejiler yardımıyla bulgu ve delilleri toplama, analiz etme ve taşıma işlemlerini içerir (Dinler, 2006: 116). Söz konusu sürecin ilk adımı suçun işlendiğine dair ihbar alınmasıyla atılır. Bunun üzerine kolluk kuvvetleri Cumhuriyet Savcısı’nın talimatıyla Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 160. madde uyarınca gerekli işlemleri başlatır.

Kolluk kuvvetleri suçun gerçekleşip gerçekleşmediğini araştırarak failerin kimliğini belirlemeye, olay yerini saptamaya, suçluluğu kanıtlayıcı bulguları toplamaya ve suçun işleniş biçimini anlamaya çalışırlar. Tüm bu kovuşturma süresi boyunca bulgu zincirinin kopmadan korunması önemlidir (Polis Akademisi, 2024: 31-32). Çünkü bu zincirin düzenli bir şekilde oluşturulması ve yönetilmesi suçun aydınlatılmasında kritik rol oynar.

Biraz daha özele inilirse OYİ’nin ilk ve aslında tüm aşamalarında gözlemin geldiği vurgulanmalıdır (Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması,

Muhafaza Ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik, Md: 6). Bundan sonra takip eden adımlar sırasıyla; Olay yerine giriş ve çıkış yerlerinin, saldırının amacının ve hedefinin tespitini yapmaktır (Polis Akademisi, 2024: 12). Gerçekleştirilen tespitler sonrası detaylı incelemeye geçirilir.

Detaylı inceleme esnasında olayla ilişkisi bulunarak suçtan zarar gören mağdur ile suçlu davranışta bulunan failin doğrudan bedenlerinden düşebilen/akabilen kıl, kan, tırnak vb. nesne ve izler belirlenir (Zeyfeoğlu & Hancı, 2001: 375). Bunların yanı sıra mağdur ve faille ait olabilecek düğme, mendil, kravat, not defteri vb. materyaller ile suç işlemeye elverişli olan ateşli veya ateşsiz silahlar, mermi çekirdeği, kovan, maymuncuk gibi suç aletleri de birer bulgu niteliğindedir ve bunlar da yine olay yerinde belirlenir (Yükseloğlu vd. 2008: 17). Haricinde olayla ilgili şahısların bıraktığı parmak izi, ayak izi, diş izi, beden izi, boğuşma izi vb. delillerin tespitlerine de mutlaka erişilmek istenir (Zeyfeoğlu & Hancı, 2001: 375).

Mağdur ve faille ilişkilendirilecek tüm bulgu/delil niteliği taşıyan nesne ve izler bulundukları yerlerde numaralandırılır. Ardından OYİ uzmanları tarafından bunların numaralandırılmış hallerinin fotoğraf ve video çekimleri yapılır (Polis Akademisi, 2024:36). Bulgular muhafaza altına alınarak fiziksel ve kimyasal özelliklerine göre ambalajlanır ve paketlenir.

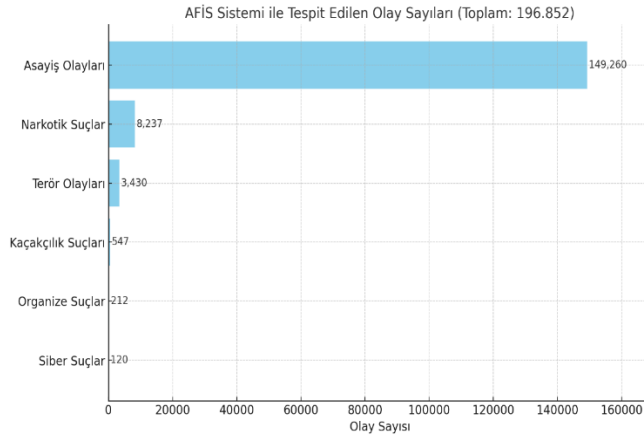
Bütün bunlar önemli birer bulgu (PVSK Md: 4/A), kritik birer unsurdur. Çünkü bulgular, yargılamada suçun kim tarafından ve nasıl işlendiğini belirleme hususunda oldukça önemlidir. Bu nedenle bulguların doğru tespiti ve değerlendirilmesi suçla ilgisi olmayan kişilerin üzerindeki şüpheyi ortadan kaldırır. Zaten yargılama sürecinde ‘sanıktan delile değil, delilden sanığa ulaşma’ ilkesiyle geçerlidir (Dinler, 2006: 118).

Söz konusu bulguların tespitinin ardından olay yerinin krokisi çizilir. Bu krokide iz ve bulguların bulunduğu yerler, kesin ve doğru alınmış ölçüler ve pusula yönü yazılır (Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafaza Ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik, Md: 7). Kroki çizimi ile birlikte olay yerinin dinamik yapısı gereği olay, bulgu ve delil özelliği taşıyacak iz ve nesnelerin fotoğrafları detaylı ve ölçekli bir şekilde çekilir (Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafaza Ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik, Md: 13). Çekilen fotoğraflar ile olay yeri alanı sabitlenmiş olur. Böylelikle kroki ile bulgu/delillerin yerleri belirtilirken çekilen fotoğraflar ile olay yerinin makro çerçeveden mikro çerçeveye doğru görünümü yargılama sürecinde kullanılmak

üzere kayda alınır (Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafaza Ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik, Md: 15). Bu evreyle birlikte işlemler artık yargı sürecine taşınır.

Tüm bunlarla birlikte usule uygun işlemlerin yapılabilmesi ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından OYİ alanının güvenliği son derece önemlidir. Alandaki nesnelerin yerlerinin değişmemesi veya çevresel şartlara karşı koruyucu önlemlerin alınması gereklidir. Aksi takdirde yargı süreci yanıltıcı bir şekilde etkilenebilir.

Haricinde, burada OYİ ile ilgili birtakım verilere ve çalışma alanlarına da yer açılabilir. Buna göre T.C. İçişleri Bakanlığı'nın 2022 yılı sonunda yaptığı paylaşıma göre; Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ile Göç İdaresi Başkanlığı arasında kurulan Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi Entegrasyonu (AFİS) sayesinde bugüne kadar 196.852 olayın faili tespit edilmiştir. Ayrıca 23.715 biyolojik delilin bu sistem üzerinden başarıyla eşleştirilmesiyle çok sayıda faili meçhul olayın aydınlatıldığı, kimliği belirsiz cesetlerin tanımlandığı ve geçmiş suç bağlantılarının analizinin kolaylaştığı da vurgulanmalıdır (İçişleri Bakanlığı, 2022).

Şekil 3.1: AFİS Sistemi ile Tespit Edilen Olay Sayılarının Görselleştirilmesi

Yukarıda belirtildiği üzere İçişleri Bakanlığının resmi sitesinde elde edilen veriler görselleştirilerek Türkiye'de kurumlar arası AFİS entegrasyonunun sağladığı sonuçları göstermektedir. Görselde görüldüğü üzere en fazla çözüm 149.260 olay ile asayiş alanında sağlanmıştır. Bunu narkotik, terör, kaçakçılık, organize suçlar ve siber suçlar takip etmektedir.

Öte yandan afet koşullarında yaşamını yitiren kişilerin kimliklendirilmesi de hem adli sürecin sağlıklı işlemesi hem de toplumsal bellek açısından önem taşır. Kahramanmaraş merkezli depremler sonrasında bu görevi Emniyet Genel Müdürlüğü Kriminal Daire Başkanlığı'na bağlı Afet Kriminal İnceleme (AKİ) birimleri üstlenmiştir. Resmî verilere göre yaklaşık 600 kriminal uzmanı ve 200 ekip, 81 ilden gelen OYİ birimleriyle birlikte mezarlıklarda küçük laboratuvarlar kurarak kesintisiz görev yapmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2023).

Söz konusu kimliklendirme sürecinde dört yöntem kullanılmıştır: fotoğraflama, yakınlarla teşhis ettirme, parmak izi karşılaştırması ve DNA analizi. Ayrıca dövme, doğum lekesi veya piercing gibi tanımlayıcı özellikler de kayıt altına alınmıştır. Kimliği tespit edilemeyen cenazeler ise numaralandırılarak ayrılmış bölümlere defnedilmiştir (İçişleri Bakanlığı, 2023). Bu uygulamalar, OYİ ekiplerinin afet koşullarında yalnızca kriminal tekniklerle değil, insan onuru ve hukuki düzenlilik ilkeleriyle de hareket ettiğini göstermektedir.

4. OLAY YERİ İNCELEME VE ÖLÜ BEDENLER TEORİYLE NASIL BİRLEŞTİRİLEBİLİR?

4.1. Michel Foucault

4.1.1. İktidarın değişen anatomisi

Michel Foucault'nun iktidara dair genel analizleri, modern toplumun beden üzerindeki denetim tekniklerinin dönüştüğünü ve iktidarın klasik, merkezi ve baskıcı biçimden çok boyutlu ve bulabildiği her yere/herkese nüfuz edici bir yapıya evrildiğini açığa çıkarır. Foucault, özellikle Disiplin ve Ceza (1992) ve Cinselliğin Tarihi (2007) eserlerinde iktidarın, bireylerin bedenlerini dönüştürme, kullanma ve yönetme biçimlerini ortaya koyar.

Foucault'ya göre modern iktidar bedenler üzerinde yalnızca öldürme ya da yaşatma kararı veren egemen gücün sembolik kılıcıyla değil, bedenleri aynı zamanda üretken, denetlenebilir, ölçülebilir ve kullanılabilir kılan teknikler aracılığıyla da işler (1992: 169). Bu yeni iktidar türü, bireylerin hem yaşamlarını düzenlemeyi hem de ölümlerini kontrol etmeyi amaçlar.

Bu bağlamda OYİ işlemleri, bir disiplin pratiği olarak bedenin öldükten sonra bile bilgi üretimi için nesneleştirilmesine adeta hizmet eder. Foucault'nun ifadesiyle disiplinler zaten “bir iktidar teknolojisidir” (1992: 271) ve modern toplum, yalnızca kurumlar eliyle değil bu disiplinlerin yaygınlaşmasıyla bireyleri üretken, sayılabilir, sınıflandırılabilir ve kontrol edilebilir hale getirir. OYİ birimi de bu disiplinler ağı içinde hem devletin kontrol teknolojilerinden hem de bilgi üretim araçlarından biri olarak gösterilebilir

OYİ branşının gelişimi, Foucault'nun ‘Biyoiktidar’ ve ‘Yönetimsellik’ kavramlarıyla da örtüşen bir hat izler. Çünkü özellikle 19. yüzyıldan itibaren hastane, okul, kışla gibi mekânlarda ortaya çıkan disiplin aygıtlarının arasına polis teşkilatının ve onun içinde uzmanlaşan birimlerin de katıldığı bilinmektedir. Kolluk kuvvetlerinin adli birimlere bölünmesi, her birimin belli alanlarda uzmanlaşması ve norm dışı durumları tespit etme, belgeleme ve düzenleme görevlerini üstlenmesi, iktidarın yeni bir görünüm kazandığının göstergesidir. Öyle ki kolluk kuvvetleri artık suçun yalnızca önlenmesinde değil, aynı zamanda devletin siyasal, hukuki ve tıbbi iktidarlarının uygulanmasında da önemli bir araç haline gelmiştir.

Bu çerçevede ölü beden ve OYİ kriminal bir nesne ve suç mahalli olmasının yanında iktidarın, bilginin ve disiplinin kendini gösterdiği birer unsur olarak değerlendirilebilir. Çünkü aslında ölümün mekânı olan olay yeri artık sadece adli bir sahne değildir. Olay yeri bedeninin bilgiye, disipline ve iktidara tabi kılındığı bir alan haline de gelmiştir. Bu bağlamda ölü bedeninin kriminalleştirilmesi, izlenmesi, sınıflandırılması ve raporlanması süreci, Foucault'nun tarif ettiği 'öznenin bedeni üzerinden inşası' sürecinin ölümden sonra dahi devam edebilen boyutu şeklinde yorumlanabilir. Bu süreçte OYİ uzmanı da ölü bedeninin konumunu, izlerini, çevresini ve kimliğini analiz ederek onu bir bilgi nesnesi haline getirmiş olur.

4.1.2. Disiplin, gözetim ve beden: Modern devletin mikrofiziği

Foucault, modern iktidarı 'mikro-iktidarlar' ya da 'iktidarın mikrofiziği' olarak adlandırdığı düzeylerde ele alır. Bu düzeylerde kullanılan disiplin teknikleri, bireylerin bedenlerini düzene sokmak ve onları toplumun normatif beklentilerine uygun hale getirmek için gelişmiş araçlardır (Foucault, 1992: 170).

OYİ işlemleri de mikro düzeyde işleyen iktidar tekniklerinden biri olarak görülebilir. Çünkü OYİ uzmanlarının beden eğitime, teknik bilgi birikimine ve iktidarın söylem hâkimiyetine dayalı uzmanlaşma süreçleri vardır. Bu bağlamda ölü beden sadece biyolojik bir kalıntı değildir; o, bundan böyle uzmanlar tarafından raporlanan, pozisyonu değerlendirilen, nesnel verilere dönüştürülen bir disiplin nesnesi durumundadır. Tüm bu uygulamalar, ölü bedeninin artık yaşamıyor olsa bile iktidarın düzenleyici alanında halen var olmaya devam edebildiğini gösterir.

Ayrıca, olay yerinin düzenlenme biçimi, gözetim ilişkilerinin mekânsal bir organizasyonudur. 'Çitleme ilkesi' olarak adlandırılan bu uygulama (örneğin olay yeri şeridinin çekilmesi), disiplin altına alınmış mekânın inşasına benzer (Foucault, 1992: 175, 177). Bu mekân, hem fiziksel hem de bilişsel bir organizasyondur: kim, ne zaman, nerede bulunacak; hangi delil hangi sırayla işlenecek, hangi iz hangi anlamı taşıyacak gibi soruların cevapları bu mekânsal disiplin içinde koordine edilir.

Burada Foucault'nun sosyolojisinde önemli yer tutan gözetim de merkezi bir konuma sahiptir. Çünkü OYİ uzmanlarının görevleri sırf delil toplamakla sınırlı değildir. onlar - meslektaşlarını, astlarını ve kendi performanslarını da sürekli değerlendirme ve raporlama gibi süreçlere dâhillerdir. Dolayısıyla OYİ, Foucault'nun söylediği gibi

“herkesin birbirini gözetlediği” çok merkezli bir iktidar ağına oldukça benzemektedir (Foucault, 1992: 222).

4.1.3. Disiplinci iktidarın ölü bedende uygulanması

Foucault’cu perspektif, yaşayan beden üzerinde ‘disipline edici’ bir iktidarın varlığına dair kesin bir inanç taşır (1992: 170–171). Foucault’nun bu inancı ölümden sonrasına da uyarlanabilir. Bu anlamda ölü beden, OYİ sürecinde bir dizi disiplin işleminin gözdesi halindedir. Öyle ki bedenin suç mahallindeki konumu, ölüm biçimi, üzerinde taşıdığı izler ve diğer adli detaylar, uzmanlar tarafından analiz edilerek adli sisteme bilgi olarak sunulur. Böylece ölü beden Foucault’nun deyiimiyle “hesaplanabilir, kayda geçirilebilir ve normlara uygun ya da aykırı biçimde değerlendirilebilir bir nesne”ye dönüşür (Foucault, 1992: 242).

Bu noktada yazı, belge ve arşiv nesneleşmiş ölü beden üzerindeki iktidar işlemlerinde önemli araçlardır. Foucault’nun ‘yazı iktidarı’ olarak adlandırdığı bu olgu, bedenin tüm özelliklerinin belgelenmesini, sınıflandırılmasını ve arşivlenmesini kapsar (1992: 237). İşte OYİ raporları, tanık ifadeleri, otopsi raporları, kriminal analiz sonuçları ve kroki çizimleri bu silsilenin parçaları gibidir. Bunların her biri bedenin bir bölümüne işaret eder. Söz konusu yazılı belgeler ölümün sırf doğal değil aynı zamanda kriminal, patolojik ya da şüpheli olup olmadığını da tanımlar. Her belge, bedenin öyküsünü yeniden yazan, onu ‘yasal’ ve ‘bilimsel’ bir nesne haline getiren birer aygıttır. Ve ölü beden işte şimdi iktidarca belgelenmiş bir varlıktır. Onun artık kendine ait bir kodu, kimliği, delil numarası ve öyküsü vardır. Söz konusu süreç ve işleyiş bedenin ölse bile toplumsal sistemden silinmediğinin altını çizer. Çünkü ölü beden üzerinden yürütülen bilgi ve iktidar ilişkileri halen devam eder.

Ayrıca bedenin ölümünden sorumlu olanlar yani suçlu bedenler de bilgi ve iktidar ilişkileri içerisinde yer almaktadır. Öyle ki çeşitli sebeplerle bedenin ölümüne yol açan fail ya da suçlu beden, cezalandırıcı ve disiplin edici iktidarın tahakkümü altına girer. Örneğin, taksir ya da kasten işlenen fiiller sonucu bir bedenin ölümüne sebep olan failin mahkemeler önünde yargılanması ve cezaevine sokulması bu sürecin açık bir göstergesidir. Benzer biçimde, doğal afetlerde ihmali veya sorumluluğu bulunan aktörlerin, ölü bedenler üzerinden hesap vermesi de iktidarın ölüm sonrası bedeni bir araç olarak kullanıyor olmasına işaret eder. Dolayısıyla fail ya da faillere yönelen bu tür

yaptırım pratikleri, ölü bedeninin iktidar zincirinde önemli bir halka oluşturduğunu ve ölüm sonrası süreçlerde bile toplumsal denetimin sürekliliğini sağladığını göstermektedir.

4.1.4. Panoptikon ve olay yeri inceleme

Foucault'nun Disiplin ve Ceza'daki merkezî kavramlardan biri olan Panoptikon, hem bir hapisane modeli hem de modern gözetim toplumunun mimari ve epistemolojik düzenini tanımlayan bir şemadır. Bu şema, bireylerin sürekli görüldükleri (ama kendilerini gözetleyeni göremedikleri) bir yapıda kendi kendilerini denetlemelerine yol açan içselleştirilmiş bir iktidar düzenidir (Foucault, 1992: 254). Foucault, Panoptikon'un işleyişini şöyle açıklar:

“Bir görünürlük alanına tabi kılınan ve bunu bilen kişi, iktidarın zorlamalarını kendi hesabına yeniden ele almaktadır; onları kendi üzerinde kendiliğinden etkili kılmaktadır; içinde aynı anda iki rolü de oynadığı iktidar ilişkisini kendinde kapsamaktadır; kendi tabiyetinin ilkesi haline gelmektedir” (1992: 254).

Foucault'nun bu açıklamaları modern kolluk yapılarıyla ve özellikle OYİ süreciyle benzeşmektedir. Buna göre OYİ birimleri, panoptik işleyişin mimari yapısını ve de söylemsel boyutunu taşırlar. Çünkü olay yeri, fiziksel olarak çitle çevrilmiş, her hareketin dikkatle izlendiği, tüm delillerin titizlikle belgelendiği bir mikro iktidar alanıdır. Öyle ki her seferinde mutlaka bir şeritle çerçevesi sınırlandırılan olay yerleri fiziksel ve sembolik olarak dış dünyadan ayrılmış olur. Buradaki görevliler -OYİ uzmanı, savcı, doktor, teknik personel- sadece delil toplayan kişiler değildir, onlar aynı zamanda birbirlerini gözlemleyen, yazılı kayıtlarla disiplin zincirine bağlı çalışan ajanlar misalidir. Olay yerleri de her hareketin kayda geçirildiği, her delilin numaralandırıldığı bir ‘disiplin laboratuvarları’ durumundadır. Dolayısıyla olay yeri “herkesin görülebilir olduğu ama hiçbir şeyin gizli kalamadığı” yerlerdir (Foucault, 1992: 215). Görünürlük, burada iktidarın en önemli araçlarından.

Çünkü olay yerine kim ne zaman geldi, ne zaman dışarı çıktı, hangi delili nasıl topladı, ne tür bir işlem uyguladı gibi tüm eylemler kesinlikle belgelenir ve arşivlenir. Üstelik bu belgeler yalnızca teknik bilgi sunmaz; OYİ personelinin görevini yerine getirip getirmediğinin ve kurum içi disiplin zincirine uygun davranıp davranmadığının da ölçümüdür. Buna göre olay yerindeki gözetmenler de gözetlenir, raporları denetlenir, uygulamaları karşılaştırılır. Bu durum, Foucault'nun ‘gözetim altındaki gözetmenler’ ifadesiyle örtüşmektedir (1992: 222)

Olay yeri ayrıca ‘mekânın disipline edilmesi’ açısından da panoptik işleyişin bir parçasıdır denebilir. Foucault’nun tanımıyla: “disiplin, çitleme talep eder; farklı olanı ayırır, mekânı işler, herkesin yerini belirler, kişilerin nerede ve nasıl bulunacaklarını tanımlar, dağıtır ve kontrol eder” (1992: 177-178). İşte OYİ de bu tanımın pratik bir yansıması sayılır: Ceset nerededir? Ne kadar mesafede hangi nesneler vardır? İzler, kan sıçramaları, kovanlar hangi düzendedir? Bu soruların yanıtları mekânsal disiplinin sonucu olarak düzenlenir. Böylelikle olay yeri, panoptikonun kriminal dünyadaki karşılığı olarak yorumlanabilir.

Burada başta ölü beden olmak üzere her bir şey ve kişi görülür, belgelenir, sınıflandırılır. Hatta zaman bile... Öyle ki OYİ zamanı da disipline eder. Çünkü Foucault’ya göre disiplin, zamanı da vurgulu noktalara ayırır, devreleri belirler ve belirli eylemleri zaman içinde yoğunlaştırır (1992: 185). Olay yeri raporlarında da olayın tahmini zamanı, cesedin bulunduğu saat, ilk müdahale zamanı, uzmanların olay yerine giriş ve çıkış saatleri gibi unsurlar titizlikle belgelenir. Zaman, burada sadece kronolojik bir veri değil, olayın çözümlenmesi için mantıksal bir yapı, bir neden-sonuç sıralamasının geliştiği boyut misalidir. Cesedin ne kadar süredir orada olduğu, ölümün hangi zaman diliminde gerçekleştiği, bedenın çürüme evresi gibi parametreler Foucault’nun tarif ettiği gibi ‘bedenle zamansal emirlerin eklenmesi’ni (1992: 188) belgeler. Dolayısıyla ölmüş bir beden için bir daha asla devam edemeyecek olan zaman, adeta geriye döndürülürcesine disipline edilir.

Sonuç olarak, Foucault’nun düşünce sistemi içinde OYİ pratiği ve ölü beden, adli birer fenomendir; modern iktidarın sürekliliğini sağlayan bir gözetim, disiplin ve bilgi düzeninin taşıyıcılarıdır. Bu taşıyıcılık, suçla mücadelede olsun zamanda toplumsal düzenin sürekliliği, normatif yapının yeniden üretimi ve devletin biyopolitik meşruiyetinin pekiştirilmesinde olsun daima başrolüdür.

4.2. Althusser’ci Cepheden Olay Yeri İnceleme ve Ölü Beden

4.2.1. Devletin İdeolojik Aygıtlarının Bir Taşıyıcısı Olarak Olay Yeri İnceleme

Althusser (2002), ideolojiyi devletin yalnızca baskı yoluyla değil, aynı zamanda gündelik yaşamın içine yerleşmiş kurumlar aracılığıyla işleyen bir düzenek olarak ele alır. Bu düzenek bir dönüşüm halinde devam eder. Süreç ilk önce ekonomik olarak başlar, politik düzlemde değişimini devam ettirir ve ideolojik düzlemde son halini alır (Althusser. 2002:

9). Ekonomik düzlemde doğa, toplumsal ilişkiler içerisinde varlığını gösterir. Toplumsal ilişkileri düzenleyen politik pratikler ise dönüşümün başka bir parçası haline gelir. Bireyin kendi hayatında toplumsal ilişkilerdeki etkileşimi de ideolojik tasarımları oluşturur.

İdeolojinin artık baskı aygıtları olarak kabul edilen çok çeşitli kiliseleri ve partiler sistemi, haberleşme unsurları, sendikal faaliyetleri ile kültürel etkinlikleri devletin ideolojik aygıtlarını oluşturan dinamikler olarak değerlendirilebilir.

Bu noktada Althusser' göre aile, eğitim sistemi, hukuk, din, medya ve kültürel kurumlar gibi yapılar Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) olarak adlandırılabilir (Althusser, 2002: 34). Bu aygıtların temel işlevi, toplumsal ilişkilerin devamlılığını sağlamak ve bireyleri mevcut düzenin öznesi halinde tutmaktır. Althusser'in ifadesiyle: "Tüm DİA'lar, üretim ilişkilerinin yeniden üretimi için çalışır" (2002: 43). Böylece ideoloji, toplumsal düzeni görünür kılan ve doğal bir gerçeklik gibi deneyimlenmesini sağlayan bir temsil sistemi olarak işler.

Louis Althusser devlet ve ideoloji çerçevesindeki açıklamalarıyla toplumsal yapının salt ekonomik değil, politik ve ideolojik düzeyler üzerinden de işlediğini göstererek bireylerin toplumsal konumlarının nasıl üretildiğine dair bir argüman sunar. Marksist geleneği takip eden Althusser'in söz konusu perspektifine göre devlet açıkça baskı uygulayan başlıca ideolojik aygıtlardandır (2002: 27). Ancak bütünüyle baskıya dayanan aygıt yoktur. Aygıtların ürettikleri değerlerin sunulması için ideolojinin kullanması ile mümkün olur (Althusser, 2002: 35).

Bu yaklaşım paralelinde OYİ ve bunu gerçekleştiren kolluk personeli, devletin ideolojik düzenini doğrudan uygulayan yapılar olarak düşünülebilir. Öyle ki ölü bedeninin hukuki, adli ya da kriminolojik süreçlerdeki yeri de bu çerçevede anlaşılabilir. Çünkü burada yürütülen işlemler yalnızca teknik düzenlemeler değil; bunlar toplumsal düzenin, yasaların ve değerlerin yeniden üretildiği alanlar olarak da belirir. Böyle bakıldığında ideolojinin, ölü bedeninin nasıl tanımlandığı ve toplumsal hafızada hangi anlamlarla yer aldığı üzerinde de dolaylı bir etkisi bulunduğu söylenebilir.

Çünkü OYİ bir yandan hukuk ve zor kullanma aracılığıyla ölü bedenler üzerinde fiziksel kontrol uygularken diğer taraftan olayın anlamını belirleyen dilsel ve görsel temsillerle (raporlar, delil sunumları, medya söylemleri) ideolojik bir işlev yüklenir. Bu düzlem dâhilinde OYİ işlemleri hukuki, bilimsel ve ideolojik bir pratikler bütünü olarak

değerlendirilebilir. Böyle bakıldığında OYİ personeli de Althusser'in ifadesiyle DİA'nın 'görece özerk' fakat egemen ideolojiyi yeniden üreten yapıları içinde yer alır (2002: 38-39). Çünkü Althusser'in ideoloji kuramı bireylerin sadece ideolojik sistemlere maruz kalan pasif varlıklar olmadığını, aksine bu sistemlerin taşıyıcısı, uygulayıcısı ve üreticisi olduklarını savunur.

Bu çerçevede OYİ personeli de sırf adli bir uzman değil aynı zamanda devletin ideolojik aygıtları içinde işlev gören birer aktörler olarak okunabilir. Çünkü Althusser'e göre tüm üretim ve yeniden üretim süreçlerinde rol alan görevliler (ister baskı uygulayan memurlar ister ideoloji profesyonelleri olsun) devletin ideolojisini belli bir oranda içselleştirmiş olmak zorundadır (2002: 23-24). Öyleyse OYİ personeli suçun belgelenmesi, bedenın kriminalleştirilmesi, olay yerinin sembolik olarak çitlenmesi gibi işlemlerle egemen ideolojiyi uygulamaya koymuş olur.

Bu bakımdan ölü bedenın hukuki, adli ve kriminolojik süreçlerdeki konumu, salt kayıt ve sınıflandırma işi değildir. OYİ'nin beden üzerindeki fiziksel denetimi ile olaya yüklediği anlam, bedeni belirli bir anlatının içine yerleştirir. Böylece ölü beden, tanımlanır, adlandırılır ve dolaşıma sokulur; yani ideolojik sürecin içinde belirli bir özne-konumuna taşınır.

4.2.2. İdeolojik süreçte ölü bedenın özneleştirilmesi

Althusser'in ideolojiyle ilgili söylemlerinin merkezi kavramlardan olan özneleştirme (subjectivation), bireylerin egemen toplumsal ilişkiler içerisinde bir 'özne' olarak inşa edilmesini anlatır. Bireyler, varlıklarını Althusser'in deyimiyle 'çağırılma' yoluyla ideolojik olarak şekillendirirler (2002: 65).

Bu bağlamda OYİ sürecindeki ölü bedenın kendisi de bir özneleştirme nesnesi haline gelir. Bedenin, yaşamını yitirmiş olsa bile kriminal sürece dâhil edilme biçimi onu hukukî ve ideolojik olarak tanımlı bir kimliğe dönüştürür. Çünkü olay yerinde yapılan işlemler - bedenın ölüm nedeninin tespiti, ceset konumunun raporlanması, kimliklendirme, delil eşleştirme, otopsi sonuçları vb.- onun artık biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp 'kriminal bir özne' haline geldiğini gösterir.

Bu sürecin en tipik özelliği bedenın bir 'vakaya' dönüştürülmesidir. Failin motivasyonu, maktulün geçmişi, sosyal kimliği, yaşam biçimi ve ölüm anındaki koşulları; medya, adli belgeler ve hukuk diliyle inşa edilir. Bu inşa yalnızca bilgi üretmez aynı zamanda anlam

ve değer de yükler. Bu noktada Althusser’in Şu tespiti önemlidir (2002: 14): “İdeoloji, insanların varoluő koőullarıyla ilişkisini hayali bir düzeyde yeniden kurar.”

Başka bir yandan bireyler, toplumsal iliőkilerde belirlenen roller içerisinde de kendini bulurlar (Althusser, 2002: 10). l beden de OYİ sürecinde belirlenen bir rolün öznesi konumunda değerlendirilebilir. Çünkü o, OYİ uzmanının artık kendini çok yönlü perspektif ile değerlendirdiği ve kendi değerini ideolojiyle sunacağı bir düzlemdedir. l bedeninin özneleőmesi OYİ uzmanının ideolojisini besleyen bir unsura dönüşmüştür.

Diğer açıdan, l bedenlerin kolektif olaylarda (toplu ölümler, felaketler, savaőlar, terör saldırıları) kimliklendirilmesi de ‘her bedeninin devletin arşivine bağlanması’ bir örnektir. Dolayısıyla l bedeninin adli belgeler, teknik analizler ve hukuki sınıflamalar aracılığıyla ‘tanımlanması ve anlamlandırılması’, devletin ideolojik tasarımlarının yeniden üretilmesine katkı sağlar.

Çünkü OYİ, pratikte bir DİA gibi çalışır: olayın dilsel/görsel temsillerini, rapor ve sınıflandırmalarını üreterek ölüm sahnesini hukuki-ideolojik bir anlatıya çevirir; aynı anda sahayı őeritlerle itleyip erişimi sınırlandırarak baskı kapasitesini devreye sokar. Böylece l beden, kayıt, tanı ve anlamlandırma yoluyla devlet arşivine eklenir; olayın “ne olduğuna” dair resmİ hakikat rejimi kurulur. OYİ uzmanı, delil yönetimiyle birlikte değer ve norm üreten bir aktör haline gelir. Disiplin (baskı) ile ideoloji üretimi arasındaki bu melez işleyiş, egemen düzenin yeniden üretimini mümkün kılar. Bu nedenle OYİ, baskı aygıtı ile ideolojik aygıt arasındaki eőikte konumlanan özgül bir düzenek olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Althusser DBA (ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler) ile DİA (aile, okul, hukuk, din, medya, kültür vb.) arasında analitik bir ayrım yapar. İlki baskıya, ikincisi ideolojiye öncelik verir. Ancak her ikisi de şu ya da bu ölçüde ideoloji ve baskıyı birlikte kullanır ve egemen ideolojinin altında eklenir

Bu ereve de OYİ de kurumsal konumu gereği DBA alanında yer alır. Fakat ürettiği raporlar, sınıflandırmalar ve görsel–dilsel temsiller aracılığıyla DİA’larının söylemsel alanına eklenilerek suç sahnesini hukuki–ideolojik bir anlatıya dönüştürür.

4.3. Jean Baudrillard Perspektifinden Simülakr, Olay Yeri İnceleme ve Ölü Beden

4.3.1. Baudrillard'daki temel kavramlar, olay yeri inceleme ve ölü beden

Jean Baudrillard'a göre çağdaş toplum göstergeler evreninde yaşar; gerçeklik artık temsil değil onun ikamesi olan simülakrlar aracılığıyla kurulur. Bu dönüşüm, yalnızca anlamın kaybına değil; gerçekliğin, imgelerin ve enformasyonun mutlak denetim altında yeniden üretilmesine de işaret eder (Baudrillard, 2008a: 14-15).

Modern toplumların bir tür yapay bilgi ve görsellik üzerinden inşa ettiği gerçekliğin temsil biçimleri, ölü bedeninin nasıl yeniden anlamlandırıldığına da açıklık getirebilir. Bu noktada Foucault'daki panoptik düzenlemelerle gözetlenen, denetlenen ve itaatkâr hale getirilen canlı bedeninin karşısında Jean Baudrillard'ın simülakrlar düzeniyle yeniden üretime sokulan ölü bedeni yer alır. Ama söz konusu ölmüş beden O'nun deyiimiyle “tedavisi olmayan bir suç, anormal davranış türünden bir şeydir” (Baudrillard, 2008c: 221).Bunu biraz açmak gerekir.

Baudrillard'a göre bugün gerçeklik artık yok olmuştur, onun yerine hipergerçeklik ve simülasyonlar geçmiştir. Hipergerçeklik, “gerçeğin artık minyatürleştirilmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modelleri tarafından üretilmesi”yle oluşan bir yapıdır (Baudrillard, 2008a: 14-15). Bu, bir olayın kendisinin değil onun temsilinin toplumsal gerçeklikte yer bulduğu bir düzendir. Bu geçiş sürecinde değişikliğe uğrayan gerçeklik algısını en çok da yeni imgeler inşa etmektedir. İmgelerin adım adım takip ettiği çeşitli aşamalar ise şunlardır: derin bir gerçekliğin yansıması, onun gizlenmesi, yokluğunun gizlenmesi ve nihayetinde gerçeklikle ilişkisi olmayan saf simülakr (Baudrillard, 2008a: 14, 20).

Baudrillard'ın ifadesiyle bir köken ya da gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesi olarak tanımlanan simülasyon ise gerçekte sahte ya da gerçekte düşsel arasındaki farkı ortadan kaldırma çabasıdır (2008a: 16) ve simülasyonlar ölü bedeninin adli belgelerde ve medyada nasıl temsil edildiğini çözümlemek için oldukça işlevseldir (2008a: 14). Bu durum, ölüm gibi biyolojik ve toplumsal olayların da simülakr düzleminde yeniden şekillendirilmesine neden olmuştur. Ölüm, modern toplum tarafından doğrudan tecrübe edilen bir olgu olmaktan çıkarılmış, kontrol altına alınmış, estetize edilmiş ve yönlendirilmiş bir imgeye dönüştürülmüştür (2008c: 221). Beden ölmüştür ama onun temsili yaşamaya devam etmektedir. Bu, Baudrillard'ın ifadesiyle “bir ölümün imkânsızlaştırıldığı” durumdur (Baudrillard, 2008a: 15).

Farklı bir deyişle insanların herhangi bir şeyin ya da ölümün gerçekliğine dair kabulleri, o şeyin en başındaki ve sonundaki hali arasındaki muazzam bir kopuşa işaret eder. Durum bu denli uç bir hale geldiğinde, ölüm denen gerçekliğin kendisi de (ölüm gerçekliğinin gerçekliği bile) tartışılmaya açık hatta muhtaç bir vaziyet alır.

Çünkü söz konusu ölüm olduğunda beden şüphesiz artık yaşamaz haldedir ve onu canlandırmak bundan böyle imkânsızdır. Ancak özellikle adli bağlamdaki bir ölü bedenden bahsedildiğinde onun kendisini değilse bile ölüm biçimini ve sürecini canlandırmak gerekir. İşte burada OYİ devreye girmektedir. Öyle ki OYİ sahnesi, ölü bedeninin artık geçmişte kalmış olan gerçekliğinden öteye, onun temsil edildiği simülakr düzlemi üzerinden işleyen bir alana benzetilebilir. Otopsi raporları, Olay yeri krokileri, ölüm fotoğrafları ve medya yayınları, ölü bedeni hem kriminal bir nesneye hem de ideolojik bir imgeye dönüştürür.

Ölü bedenin görüntüsü; makyajla, ışıkla ve pozlarla bir simülasyon süreci çerçevesinde yeniden üretilmektedir. Ölü bedenin fotoğraflanması, medyaya yansıyan otopsi görüntüleri ya da mahkeme kayıtlarında yer alan tanımlar, bedenin kendisinden çok onun gösterge değerini öne çıkarmaktadır. Bu da Baudrillard'ın tanımıyla “gerçeğin, göstergeleri tarafından yok edilmesi ve onun yerine geçilmesi”dir (2008a: 20).

Dolayısıyla Baudrillard'ın kuramında ölü beden artık bir yokluk değil, bir aşırılıktır. Her şeyin göstergeye dönüştüğü, her şeyin anlam fazlası taşıdığı bir dünyada ölüm de artık bir son değil başka bir göstergenin başlangıcıdır. Ölü beden, yaşamın anlamını göstererek değil, onun hipergerçekliğini pekiştirerek işlev kazanır. Tıpkı televizyonda izlenen savaşın, bizzat savaşın kendisinin yerine geçmesi gibi (Baudrillard, 2008a: 89), adli belgeler de ölümün yerine geçen bir simülakr üretir.

İşte ölü beden şimdi simülatif bir nesnedir ve “ölü bir insan yüzü, yaşarken sahip olduğu canlılıktan daha da taze, neredeyse konuşacak bir hale gelmektedir... ‘Funeral home’ (cenaze şirketi) örneğinde olduğu gibi ölünün yaşamdaymış gibi gülümsediği, makyajla canlıymış gibi yeniden sunulduğu sahneler, ölümün sterilize edilerek hipergerçek bir temsil haline getirilmesini sağlar (Baudrillard, 2008c: 317, 329). Tüm beden artık bir ‘gösterge sistemine’ dâhil durumdadır; ten rengi, gülümseme, vücut pozisyonu, giysiler... OYİ sürecindeki belgeler de aynı şekilde ‘bedeni konuşturan belgelerdir’. Bu belgeler çoğu zaman gerçekliğin değil onun yönetilebilir versiyonlarının simülasyonudur. Bu durum, Baudrillard'ın ifadesiyle “anlamdan ziyade göstergeye dayalı bir yapı”dır (2008a: 111).

Bu süreçte, ölü bedeninin gerçekliği yerine onun hipergerçek bir temsili dolaşıma sokulmuş olur. Öyleyse Baudrillard'ın anlatımıyla (2008a: 15) bir ölüm, daha doğrusu ölmenin imkânsızlaştırıldığı bir 'ölür ölmez dirilme sistemine özgü model', böylesi bir hayati işleve sahiptir. Gerçeklik, simülasyonla yer değiştirir; ölüm sahnelenir, ölü ise yalnızca bir arka plan figürüdür (2008a: 15-16). Dolayısıyla olay yeri fotoğrafları, yüz tanıma algoritmaları, kriminal istatistik tabloları, birer 'yeniden canlandırma' olarak hipergerçeklik yaratır.

Olay yeri raporları ölümün soğukkanlı dilini ister istemez bir dönüşüme sokarak ölümü dehşetten arındırılmış, kontrol altına alınmış ve kurumsallaşmış bir biçimde görünürlüğe büründürür. Bu, bedeninin artık yalnızca kendine has bir ölü olmadığını, temsil edildiği düzlemde yeniden kurulan bir imge haline getirildiği gösterir. Çünkü Baudrillard'a göre (2008a: 20) artık 'gösterilecek bir şey kalmadığını gizleyen göstergeler aşamasına' geçilmiştir.

4.3.2. Ölü bedeninin toplumdan dışlanması: modern kentlerde görünmezlik

Jean Baudrillard'ın Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm adlı eserindeki en güçlü iddialarından biri, modern toplumun ölümü ve ölü bedenleri kamusal hayattan dışladığıdır. Bu durum özellikle modern kent yaşamında belirgin durumdadır. Ona göre “yeni kentler ya da modern bir topluma özgü rasyonel yapılanma içinde deliler, suçlular ve anormaller için kalacak bir yer öngörülürken ölüm için herhangi bir program ya da yer öngörülmemektedir. Metropollerde ölümler için öngörülen hiçbir şey yoktur” (Baudrillard, 2008c: 221). Üstelik bu yokluk salt fiziksel değil, zihinsel bir mekân yokluğuna da işaret eder. Böylece Baudrillard ölümü bireysel bir trajedi, belirsiz/yitik bir alanın içinde sterilize edilmiş bir son olarak konumlandırır. Dolayısıyla ölüm, kamusal yaşamın ötesine itilir; adeta unutulur ya da gizlenir. Ölü bedenler dışlanır (2008c: 220).

Çünkü Baudrillard'a göre günümüz sisteminde ölüm tedavi edilemeyen bir anormallik olarak görülmekte, sistemin işleyişi açısından idare edilemez bir sapma olarak kodlanmaktadır. Modern kentlerin mimarisinde mezarlıkların merkezin dışına itilmesi, cenaze törenlerinin özel şirketlerce yumuşatılmış ve estetize edilmiş biçimlerde yürütülmesi bunun tipik yansımalarıdır. Bu dönüşüm, 'ölümün gözaltına alınması' süreci şeklinde ifade edilebilir. Öyle ki Baudrillard'a göre “iktidarın ortaya çıkabilmesi ve daha ileride tüm yaşamın sınırlar içine alınabilmesi için önce ölümün özgürlüğünü yitirmesi, ölümlerin gözaltına alınması gerekmiştir”(2008c: 227).

İşte ölümün politik bir nesneye dönüşmesi, devletin meşru üretim süreçlerine dâhil olmasıyla açığa çıkar. Bu, Baudrillard'ın ifadesiyle “ölümün bir sorumluluğa dönüştürülmesiyle birlikte ortaya çıkan toplumsal yapıdır” (2008c: 323). Artık ölüm, düzenlenmesi gereken bir risk, yönetilmesi gereken bir veri, kontrol edilmesi gereken bir krizdir.

Üstelik bu dışlama simgesel düzeyde de gerçekleşir. Bu bakımdan Baudrillard, televizyon ve medyanın yaşamı izlediği gibi ölümü de ele aldığını belirterek: “Siz televizyona değil, televizyon sizin nasıl yaşadığınıza bakıyor” (2008a: 53) demektedir. Buna göre cinayetler, intiharlar ve ölüm haberleri televizyonda artık sadece birer göstergeye indirgenmiştir. Ölü bedenler bu bağlamda medyada önce yalnızca bir içerik birimi olarak kullanılıp sonrasında yayım içeriğinin dışına itilmektedir.

Hal böyle olunca ölü bedeninin temsili, OYİ sürecinde hipergerçekliğe doğru kayma eğilimi gösterir. Sahadaki maddi izler (fotoğraf, kroki, rapor, otopsi bulguları, algoritmik eşleştirmeler) birbirine eklemlendikçe tekilleştirilmiş bir “hakikat rejimi”ne yönelen bir anlatı oluşur. Böylece beden, biyolojik bir kalıntı olmaktan çok dolaşıma sokulan göstergesel bir nesne olarak konumlanabilir; yeniden canlandırmalar ve arşivleme pratikleri de gerçeği temsil eden değil gerçeğin yerine geçebilen bir versiyonu güçlendirebilir. Böylece Baudrillard'ın önerdiği silsilede (yansıma → gizleme → yokluğun gizlenmesi → saf simülakr), ölümün yönetilebilir, düzenlenmiş ve kurumsallaşmış bir imgeye indirgenmesi olasılığı daha da belirginleşir; “ölümün imkânsızlaştırılması” da bağlamda görünür hâle gelebilir (Baudrillard, 2008a; 2008c: 221). Sonuçta adli görselleştirme, olayın kendisini değil, onun hipergerçek temsilde sabitlenen bir türevini muhafaza etme eğilimindedir.

4.4. Nikolas Rose'un Biyopolitik Perspektifi

Nikolas Rose, Michel Foucault'nun geliştirdiği biyopolitika kavramını 21. yüzyıl toplumlarında dönüşüme uğramış olan sağlık, yaşam ve öznellik anlayışları çerçevesinde yeniden yapılandırmıştır. Foucault'nun beden üzerindeki iktidar uygulamalarıyla başlattığı tartışmayı derinleştiren Rose, biyopolitikayı, yaşamın sadece düzenlenmesi değil aynı zamanda bireylerin kendi bedenlerine dair sorumluluk üstlenmesi ve yönetilmesi gerektiği bir yönetim biçimi olarak konumlandırır (Rose, 2024: 19).

Bu çerçevede Rose'un biyopolitika kuramı bazı temel kavramlar üzerine oturur. Bunlar; molekülerleşme, optimizasyon, öznelleştirme, somatik uzmanlık ve biyoekonomi olarak sıralanabilir.

Molekülerleşme Rose'a göre çağdaş biyotıbbın temel düşünce biçimine, yaşamı moleküler düzeyde kavrayabilme ve bu düzeyde manipüle edebilme kapasitesine dayanır (2024: 22). Genetik, nörobilim ve sistem biyolojisi gibi alanlar sayesinde yaşam artık indirgenebilir, görselleştirilebilir ve yeniden inşa edilebilir hale gelmiştir. Bu bağlamda ölü beden bile moleküler yapıların ve ölümün nedenlerine dair detaylı bilgi sağlayabilecek bir nesneye dönüşmüş vaziyettedir.

Optimizasyon ise şöyle özetlenebilir. Günümüzde biyopolitika, hastalıkları yalnızca tedavi etmekle değil bireylerin yaşam kapasitelerini azamiye çıkaracak müdahaleleri öngörmekle de ilgilenir. Sağlık kavramı, daha iyi yaşamak anlayışına entegre edilmiştir. Ölü bedeninin otopsi, doku örnekleri veya genetik analizler yoluyla optimize edilmiş tıbbi bilgi üretiminin parçası olması da bu anlayışın bir yansımasıdır (Rose, 2024: 22).

Bunun gibi Rose, bireylerin kendi sağlıklarını yönetmeleri için yeni öznellik biçimlerinin üretildiğini savunur. Birey artık salt tedavi edilen bir hasta değil kendi biyolojik risklerini fark eden, bunun için önlem alan, bilgi toplayan ve kararlar veren bir 'biyolojik yurttaş'tır (Rose, 2024: 23). Bu çerçevede, ölmüş bir beden bile bir zamanlar bu öznellik ilişkilerinin taşıyıcısı olmuştur. Ölü beden bugün de bir kriminal soruşturma nesnesi olarak hala öznelleştirici bir işleve sahiptir.

Öte yandan yeni biyopolitik düzende uzmanlık, yalnızca tıp profesyonellerini değil OYİ uzmanlarını da içerebilir. Çünkü OYİ uzmanları bedeninin ölümden sonra onun bilimsel, etik ve hukuki bir değerlendirme nesnesi haline gelmesini sağlar. Böylelikle genetik danışmanlardan kriminal biyologlara kadar pek çok uzman, bedeni hem bilginin hem de kontrolün öznesi dönüştürür (Rose, 2024: 23-24).

Son olarak biyoekonomi kavramına da değinmek gerekir. Biyoekonomi, canlılığı ticari değeriyle değil biyosermaye kavramı ile açıklar. Genetik verilerin, doku örneklerinin veya bedeninin ölüm sonrası moleküler bileşenlerinin ekonomik anlam taşıması, biyopolitikanın ekonomiyle nasıl iç içe geçtiğini gösterir (Rose, 2024: 25). Bu durum, adli tıp örneklerinde ölü bedeninin değersizleşmediğini, aksine bilgi üretimi ve kontrol alanında merkezi bir rol oynadığını gösterir.

4.4.1. Devletin hükümetlilik rasyoneli ve ölü beden

Modern devletin iktidar mantığı, tıpkı canlı bedenlerde geçerli olduğu gibi ölü bedenler üzerinde de egemenlik kurma biçimleri geliştirerek faaliyet gösterir. Bu minvalde Foucault'nun biyopolitika kavramsallaştırmasından hareket eden Rose "hükümetlilik" açıklamasını geliştirmiştir (Rose, 2024: 101). Bu, egemenlik biçimlerinin yalnızca zor yoluyla değil bilgi, uzmanlık ve düzenleyici çerçeveler aracılığıyla da işlediğini ifade eder. Dolayısıyla, devletin ölü bedeni düzenleme biçimi bir cenaze pratiği ya da otopsi prosedüründen ibaret değildir. Biyopolitik rasyonalite, bir yönüyle ölümü de disiplin altına alma stratejisidir.

Öyleyse ölü bedenin bir vaka nesnesine dönüşmesi, modern yönetimselliğin temsili bir örneğidir. OYİ uzmanlarının müdahalesiyle başlayan bu süreç ölü bedenin kimliğinin, ölüm sebebinin, ölüm zamanının ve mekânsal bağlamının bilgileriyle devam etmektedir. Böylece iktidar ölümü yönetilebilir bir bilgi birimine dönüştürerek ölümün sınırlarını genişletmektedir.

Bu açıdan ölü beden üzerindeki hükümetlilik, hem hukuki bir süreçtir hem de bilgiye dayalı yönetim tekniklerinin bir parçasıdır. Rose'un belirttiği üzere modern iktidar, yaşamın moleküler boyutuna kadar nüfuz etmenin yollarını ararken (2024: 36), ölümle tanışan bedeni de yönetimine dâhil eder.

OYİ uzmanı ise bu biyopolitik düzenin faili halindedir. Çünkü ölü bedene dair bilgiyi toplayan, bilgileri kodlayan, sınıflandıran ve mahkemeye sunan bu figür, Rose'un 'somatik uzmanlık' (somatic expertise) dediği kategorinin güncel bir temsilidir (Rose, 2024: 23). Öyle ki OYİ uzmanı, bedenin nasıl öldüğünü bir 'bilgi nesnesi' haline getirerek kamusal otoriteye raporlar; böylece devletin ölüm üzerindeki egemenliğine katkı sunar. Böylelikle Rose'un biyopolitika ve hükümetlilik söylemleri, modern toplumda ölü bedenin bilgi aracılığıyla disiplin altına alınmış bir şey olduğunu yineler.

Bu bağlamda Ludwik Fleck'in 'düşünce tarzı' (thought style) kavramı, bu bilgi rejimini anlamada açıklayıcıdır. Fleck'e göre düşünce tarzı, belirli bir bakış açısıyla formüle edilebilecek cümlelerin, kavramların, yöntemlerin ve olguların bir araya getirilmesiyle kurulur (Akt. Rose, 2024: 32). Bu çerçevede ölüm olgusu da kendi içinde salt biyolojik bir son değil bir dizi teknik, etik ve epistemik düzenlemenin konusu halini alır.

Buna göre OYİ pratiği tıpkı tıp, genetik ya da nörobiyoloji gibi bedenin sistemli biçimde analiz edildiği ve normatif bilgi rejimlerine tabi kılındığı bir düşünce tarzına dayanır.

Çünkü OYİ sürecinde terimler, araçlar, şemalar ve sınıflama sistemleri bilimsel söylemi daha güçlü kılar. Örneğin bedenin anatomik ya da moleküler düzeyde incelenmesi; belirli suç tipolojileri ile ilişkilendirilmesi; kan, dokular ve çeşitli izler gibi biyolojik materyallerin kanıt statüsünde değerlendirilmesi doğrudan bu düşünce tarzının epistemolojik örüntüleridir. Bu bağlamda Fleck'in yaklaşımı, Rose'un biyopolitik müdahale biçimleriyle kesişir. Çünkü Rose da bedenin ölümden sonra bir müdahale sahası olarak yönetildiğini belirtir (2024: 31).

Diğer taraftan biyopolitikanın ölümü yönetme biçimi bedenin temsili, teşhiri ve sınıflandırılması üzerinden normatif bir düzen de üretir. Bu noktada Rose, yaşamı ve ölümü ayrı kutuplar olarak değil birbirine bağlı yönetim sahaları olarak görür (Rose, 2024: 99-100). Çünkü ölüm sonrası uygulamalar -otopsi, adli teşhis, ölüm nedeninin belirlenmesi- tıbbi olmanın yanında aynı zamanda siyasal pratiklerdir. Bunlar devletin sadece yaşayan yurttaşlarının değil ölmüş olanların da bedenlerini doğru şekilde sınıflandırılması, kaydedilmesi ve gömülmesi üzerinden kendini gerçekleştirmesine olanak tanır.

Bu çerçevede OYİ uzmanı, biyopolitikanın ölüm kutbunda çalışan düzenleyici aktör olarak belirir. Çünkü o, bedenin ölüm anındaki pozisyonunu, ölüm biçimini ve bağlamını birer veriye dönüştürerek adli/cezai mekanizmalar içerisinde dolaşıma sokar. Böylece adli DNA analizleri, otopsi sırasında alınan doku örnekleri ve kriminal profillemeye teknikleri, ölü bedeni bir biyoinformasyon arşivine dâhil eder. Şu halde OYİ süreci, ölü bedenin sessizliğini moleküler düzeyde bozan, onu veri ve kanıt statüsüne taşıyan bir 'biyoteknik müdahale alanı' olarak düşünülebilir.

Öte yandan Rose'un 'biyolojik yurttaşlık' ve 'somatik birey' kavramları, ölü bedenin nasıl toplumsal bir temsil ve değer nesnesi haline geldiğini açıklar (Rose, 2024: 23, 27). Öyle ki beden artık sadece yaşamla sınırlı bir alan değildir. Ölümden sonra da düzenlenmesi, sınıflandırılması ve yönetilmesi gereken bir "biyopolitik alan"dır. Özellikle adli otopsi, hangi bedenlerin daha fazla araştırıldığı, hangilerinin şüpheli kabul edildiği ya da hangi ölümlerin adli denetime tabi tutulduğu gibi kararlarla, biyoetik standartların ötesinde sınıfsal, toplumsal ve kültürel belirlenimlere açılır. Bu bağlamda OYİ uzmanı 'somatik-etik bir otorite' mertebesine konuşlanır.

Bunun gibi, ölü bedenin postmortem (ölüm sonrası) temsili Rose'un vurguladığı üzere hukuki, kültürel ve yönetsel anlamlarla kuşatılmış bir temsildir. Bu, OYİ'de kullanılan teknikler aracılığıyla (örneğin, biyolojik örneklerin sınıflandırılması, toksikolojik

testlerin yapılması, kriminal veri tabanına kaydedilmesi, parmak izlerinin alınması) disiplinlerarası bir bilgi rejiminin parçası olarak inşa edilir. Rose'un biyolojik yurttaşlık ve biyosermaye kavramları burada da anlam kazanır. Çünkü ölü beden, yaşamında sahip olduğu sosyal kimliklerin ötesinde ölümünden sonra da bir tür biyopolitik varlık olmaya devam eder (Rose, 2024: 235, 248).

Toparlanacak olursa, Rose'un geliştirdiği perspektiften izlendiğinde OYİ uzmanlarının bedene müdahaleleri, 'hükümetlik aklı'nın bir tezahürüdür. Çünkü Rose'un öne sürdüğü gibi günümüz biyopolitikası artık ulusal bir bedenin korunmasından çok bireysel risklerin yönetilmesi, potansiyel tehditlerin izlenmesi ve yaşamın moleküler düzeyde denetlenmesi üzerine kuruludur (2024: 36, 101). Bu açıdan OYİ süreçleri, ölü bedeninin iktidar tarafından nasıl anlamlandırıldığına dair bir düzeni mümkün kılar.

4.5. Bruno Latour'un Aktör-Ağ Teorisi Zemininde Ölü Bedenler ve Olay Yeri İnceleme

4.5.1. Aktör-ağ teorisi'nin temelleri

Aktör-Ağ Teorisi (AAT), yalnızca teknik bir analiz aracı değil, çok katmanlı bir düşünsel mirasa dayalı disiplinlerarası bir kuramdır. Bruno Latour'un AAT'yi geliştirirken yararlandığı kaynaklar arasında Michel Foucault, Harold Garfinkel, Gilles Deleuze, Félix Guattari, Martin Heidegger ve Donna Haraway gibi düşünürler ön plandadır. Bu zengin zemin, teorinin OYİ ve ölü bedeninin temsilinde neden yalnızca insan aktörlere değil insan-olmayanlara da uyarlanabileceğini açıklamaya yardımcı olacaktır.

Bu noktadan hareketle Foucault'nun Disiplin ve Ceza adlı çalışmasında tanımladığı gözetim, mikro iktidar ağları ve söylem üretimi, AAT'nin bilgi üretimiyle iktidar arasındaki ilişkileri nasıl kurduğunu doğrudan etkiler. Foucault'nun panoptikon metaforu AAT'de 'panoramik bilgi'yi karşılarken, eş zamanlı olarak her şeyi görmeye çalışan merkezî epistemolojiye de dönüşmüştür (Latour, 2021). Ancak Latour'ın odak noktası bu merkeziliğin ötesine geçerek 'oligoptikon' kavramı aracılığıyla yerel, sınırlı ama yoğun bakış biçimlerine yönelir (Foucault, 1992; Latour, 2021: 247-248).

Bunun gibi Garfinkel'in *Studies in Ethnomethodology* adlı eseri de AAT'nin aktörlerin gündelik hayat içerisinde anlam üretme pratiklerini merkeze almasına yardım etmiştir. Garfinkel'in öne sürdüğü 'toplumsal düzenin her an yeniden inşa edildiği' fikri, Latour'ın olay yerinde her aktörün -insan ya da insan olmayan- ağ kurucu rolünü nasıl oynadığını

açıklamakta kullanılabilir (Garfinkel, 1967). Bu anlamda OYİ, bir tür etnometodolojik iz sürme faaliyetidir: failin hareketleri, ölü bedeninin yerleşimi ve teknik aygıtların işlevi mikro-toplumsal yeniden üretildiği sahneler olarak okunur.

Yine Deleuze ve Guattari'nin Bin Yıllık (2024) adlı çalışmasında öne sürdükleri 'rizom' kavramı da AAT'nin sabit yapılar yerine geçici, çok merkezli ve bağlantısal açıklamalarına kavramsal dayanak oluşturur. Rizom, hiyerarşik olmayan, yatay ve çoklu bağlantılarla örülmüş, başlangıcı ve sonu olmayan bir düşünce ve varlık düzenidir. Bir rizom herhangi bir noktadan herhangi bir noktaya bağlanabilir ve her biri çoklu giriş çıkışlar oluşturabilir (Deleuze & Guattari, 2024: 23). Dolayısıyla Latour'ın 'ağlar merkezlidir, kendilerini geçici olarak kurarlar' iddiası rizom yapılarla birebir örtüşür (Deleuze & Guattari, 2024; Latour, 2021: 109, 112). Çünkü olay yeri sahasındaki her teknik ve biyolojik aktörün bu tekniğe rizomatik biçimde bağlanması, bilgiyi çoklu kaynaklardan türeten bir düzen sunar.

Öte yandan Heidegger'in Varlık ve Zaman (2024) adlı eserindeki 'aletlerin dünyası' ve Zuhandenheit (kullanım-için-mevcutluk) kavramı, Latour'un nesneleri pasif değil aktif aktörler olarak konumlandırmasında belirleyicidir. Öyle ki AAT, teknolojik nesnelerin yalnızca işlevsel değil gerçeklik kurucu öznel olduklarını da savunur. Latour (2021: 116), tıpkı Heidegger (2024) gibi, nesnelerin işlevlerini kaybettiği anda daha fazla fark edilir hale geldiğini belirtir. Örneğin bozuk bir DNA analiz cihazı, zincirdeki tüm çevirileri kesintiye uğratabilir.

Haraway'in Situated Knowledges ve A Cyborg Manifesto adlı metinleri ise AAT'nin beden, bilgi ve teknoloji üçgenine ilişkin yorumlarını feminist bir doğrultuda yeniden şekillendirir. Çünkü Haraway'in konumlanmış bilgi ve siber-organizma fikirleri, olay yerinde bedenin anlam üreten aktif bir delil ya da bir özne olduğu fikrine uygundur. AAT'nin insan ve insan-olmayan aktörleri eşit bilgi üreticileri olarak kabul etmesi, Haraway'in 'iktidar ilişkilerinin bilgi üretimini yapılandırdığı' düşüncesiyle bütünleşir (Haraway, 1988: 1991).

Tüm bunlar dâhilinde Aktör-Ağ Teorisi (AAT), 1980'li yılların başında bilim ve teknoloji çalışmalarında gelişmeye başlamış, sosyolojik kuramların doğalcı ve indirgemeci temsillerine karşı bir alternatif olarak doğmuştur. Michel Callon, John Law ve özellikle Bruno Latour'ın öncülüğünü yaptığı bu yaklaşım, toplumsal yapıları önceden tanımlanmış kalıplar olarak değil, bir araya gelme süreci içindeki hareketli bileşenler olarak düşünmeyi önerir. Latour'ın ifadesiyle, 'toplumsal', sabit bir bağlam değil

izlenebilir birliktelikler üzerinden inşa edilen geçici bir ortaklıktır: “Toplumsal... bir hareketin, yer değiştirmenin, dönüşümün, tercümenin, kaydın adıdır” (2021: 95).

4.5.2. Aktör-ağ teorisinin genel kavramları ve çerçevesi

AAT’nin kökenleri Laboratuvar Hayatı adlı çalışmada, bilimsel olguların doğal olarak keşfedilen gerçeklikler değil de laboratuvar ortamında maddi aygıtlar, belgeler ve insan aktörlerin birlikte çalışmasıyla ‘imal edilen’ sonuçlar olduğu iddiasıyla geliştirilmiştir. Bu, hem bilimsel bilginin üretimini hem de toplumsal gerçekliklerin oluşumunu açıklamak için yeni bir analitik çerçevenin gerekliliğini ortaya koymuştur. Latour’a göre bu gereklilik ‘aktör’ kavramının sadece insana değil, insan-dışı varlıklara doğru da genişletilmesini zorunlu kılar. Latour’ın diliyle “bunlar sadece simgesel bir yansıtmanın talihsiz hamilleri değil, aktörü olmalıdırlar”(2021: 26).

Diğer elden, AAT’nin ayırt edici özelliklerinden bir başkası ‘iz sürme’ pratiğine verdiği değerdir. Öyle ki AAT’de araştırmacının görevi, önceden belirlenmiş toplumsal yapıları açıklamak değildir. Araştırmacı, aktörlerin kendi aralarında kurdukları bağları izleyerek (o bağlar üzerinde iz sürerek) bu yapıları nasıl inşa ettiklerini ortaya koymalıdır. Bu bağlamda Latour araştırmacıya şu uyarıyı yapar: “Analiste düşen görev, yalnızca konuşmak değil aktörlerin kendi kavramlarının, analistin kavramlarından daha güçlü olup olmadığını sorgulamaktır” (2021: 51). Böylece iz sürmek ampirik bir faaliyettir.

Sosyoloğun gözlemlediği şey, insan-olmayanların da (aygıtlar, belgeler, mekânlar) dâhil olduğu karmaşık bir ağda gerçekleşir. Latour’ın Laboratuvar Hayatı adlı eserinde bilimsel bilginin üretimini izleyişi bu yöntemin ilk örneklerinden biridir. Bilgi, yalnızca bilim insanlarının zihinlerinde oluşmaz; yazı tahtaları, laboratuvar fareleri, grafik çıktılar, deney tüpleri, hatta kahve molaları bile bilgi üretim sürecinde etkilidir. Tüm bu heterojen unsurların izini sürmek AAT’nin ‘katılımcı çoğulluğu’ ortaya koymak için önerdiği yöntemdir. Yöntemi özgün kılan önemli unsurlardan birisi Latour’ın bahsettiği ‘Aktant’ kavramıdır (Çatalcalı Ceylan & Çelik, 2024). Aktant, katılımcı çoğulluğu ortaya koyarken insan olmayan varlıkların etkileşime girmesini ifade eder ve Latour’a özgü bir kavramdır.

İz sürme, OYİ bağlamında çok daha somut bir boyut kazanır. Öyle ki ölü bedeninin bulunduğu sahada iz bırakmış her şey -kan damlası, ayak izi, kırık bir cam, fiber parçası, kamera kaydı- ağın bir parçasıdır. Bu öğelerin analizleri aktörlerin bir ağı inşa ettikleri sürece denk gelir. Latour bu durumu şöyle açıklar: Sosyoloji, izlerin süresiz olarak takip

edilmesine dayanırsa daha sonra katılımcılara dönüşebilecek olan birçok toplumsal olmayan kendilikle karşılaşılır... ve her yeni ortaklık, başka ortaklıkların önünü açtığında toplumsalın izini sürebiliriz (2021: 335, 243). OYİ de bu toplumsal olmayan kendiliklerin (ölü beden, cihaz, protokol) ortak bir anlatı üretmek üzere dönüştürüldüğü sahadır.

Bu noktada maddi olgunun endişe konusuna dönüşmesi de önemlidir. Söz gelimi bir kan lekesi yalnızca fiziksel bir iz değildir. Çeviri sürecine dâhil edildiğinde cinayet ihtimalini doğurur, failin psikolojisini anlamaya yönelik sorular geliştirir ve nihayetinde bir endişe konusu haline gelir (Latour, 2021: 167). Buna göre gerçeklik, sırf verinin kendisinden değil, bu verinin nasıl bir anlatıya dönüştürüldüğünden yola çıkarak da inşa edilir.

Öyleyse olay yeri çok sayıda aktörün geçici ama etkili biçimde bir araya gelerek olayın gerçekliğini yeniden kurduğu kolektif bir iştir. Çünkü OYİ ekipleri ölü bedeni bir dizi teknolojik araç, hukukî prosedür, dijital veri akışı ve biyometrik ölçüm sistemi aracılığıyla harekete geçiren merkezî bir düğüm noktası olarak işler. Buradaki ağın sürekliliği ise mevcut izlerin hangi biçimde okunacağına ve hangi aktörlerce temsil edileceğine dair karar süreçlerine bağlıdır. Ölü beden bir aktöre dönüşmesi, onun pasif bir nesne değil olayın anlamını değiştirebilecek, delil zincirinin yönünü belirleyebilecek aktif bir eyleyici olarak yeniden tanımlanması anlamına gelir (Latour, 2021: 104; Callon, 1986).

Bu noktada Latour'ın 'dört defter' metaforuna değinilebilir. Latour'a göre "birinci defter" saf bir saha günlüğünden ziyade araştırmacının sahaya kurduğu ilişkinin zamansal ve duygulanımsal izini taşıyan bir soruşturma günlüğüdür. Amaç, sahaya ilk girişin uçucu deneyimini -karar anlarını, karşılaşmaları, şaşkınlıkları, başkalarının tepkilerini- disipline ederek araştırmacının bizzat geçirdiği dönüşümü görünür kılmaktır. Araştırmanın nasıl tasavvur edildiği, kimlerle ne zaman nerede görüşüldüğü, hangi kaynağa hangi koşullarda erişildiği, sahada neyin "tuhaf" ya da "beklenmedik" bulunduğu yıllar sonra dahi geri çağrılabilir olmalıdır (Latour, 2021: 185).

Latour'un "ikinci defter"i, ham malzemenin kronolojik ve yeniden düzenlenebilir bir omurga üzerinde toplanmasına ayrılmış bir bilgi toplama defteridir. Esas olan şey, veri bütünlüğünü bozmayacak şekilde her ögeyi (fotoğraf, numune, tutanak, tanık ifadesi, cihaz çıktısı, saha krokisi vb.) zaman damgasıyla kaydetmek; aynı zamanda bu öğelerin kategori ve alt-kategoriler içinde giderek rafine dosyalara dönüşebilmesini sağlamaktır (Latour, 2021: 186). Latour, bunun kart fişleriyle "eski usul" yapılabileceği gibi çağdaş yazılımlarla da yürütülebileceğini; kritik olanın tek ve kapalı bir sınıflandırmaya

kilitlenmeden, bir referans çerçevesinden diğerine geçişi mümkün kılan esnek bir dizge kurmak olduğunu vurgular. Böylece veri seti hem bozulmadan izlenebilir (versiyonlama, indeksleme, çapraz-referans) kalır hem de farklı analitik kesitlerde yeniden tertip edilerek çeviri ve iz sürme süreçlerini hızlandırır.

Latour'un "üçüncü defteri" diğer ifadeyle ad libitum (istediğin zaman, serbestçe) yazma alanıdır. Bu, veri toplama ile yazmayı birbirinden ayırmayan, araştırma boyunca sürekli dönen bir taslak/eskiz laboratuvarıdır. Amaç, otomatik yazıya (genellemeler, klişeler, hazır şemalar) düşmeden, sahadan doğan sezgi, hipotez, metafor ve anlatı kırıntılarını anında yakalayıp güvenli bir yerde biriktirmektir. Bu defter, analistin dilini aktörlerin diliyle karıştırmadan, henüz sınanmamış düşünceleri "düşük riskli" bir ortamda tutar; zaman, damgalı kısa paragraflar, senaryo taslakları, kavram notları ve şema eskizleriyle ilerler. Böylece fikirler kaybolmaz, yıllar sonra bile ilk bağlamına dönülebilir. Aynı zamanda ilk defterdeki saha deneyimleri ve ikinci defterdeki ham verilerle çapraz atıf kurularak kavramsal "çeviri" adım adım keskinleştirilir. Kısacası üçüncü defter, yazmayı deneyin bir parçası haline getirir: metin, tıpkı laboratuvar protokolü gibi denenir, revize edilir ve olgunlaştırılır (Latour, 2021: 186).

Latour'un "dördüncü defteri", ortaya konan yazılı izahın sahaya geri döndüğünde hangi etkileri ürettiğini sistematik biçimde kaydeden bir geri-besleme ve edimsellik günlüğüdür. Bu defter, saha çalışmasına eklenen ikinci bir deney olarak işler. Metin yayıldıkça kimlerin harekete geçtiğini, hangi aktörlerin (insan/insan-olmayan) yeniden gruplaştığını, kimlerin sözcülük üstlendiğini ya da karşı-ağların nasıl belirlediğini izler; böylece izahın toplumsal "yeniden toplama" iddiasını pratikte sınar (Latour, 2021: 186-187). Latour'a göre burada mesele, ne sahadakilerin kendileri hakkında yazılanları sansür etmesi ne de analistin sahadakilerin "görünmez kuvvet" olarak adlandırdığı şeyleri görmezden gelmesidir. Esas olan, ortak bir dünyayı mümkün kılabilecek içeriklerin ne olduğuna ilişkin yeni bir müzakerenin açığa çıkarılması ve bunun dikkatle belgelenmesidir (Latour, 2021: 187).

Bu nedenle dördüncü defter; okur/uzman geri bildirimleri, kurum içi itirazlar, medya yankıları, politika/uygulama değişiklikleri, düzeltmeler ve ekler (corrigenda/addenda), yeni versiyon notları ve "denenmiş-ve-başarısız/başarılı" izahların tarihçesi gibi izleri zaman damgalı biçimde toplar. Böylelikle açıklamanın edimsel (performative) etkisi - yani metnin bizzat yeni veri ve bağ üretmesi- görünür kılınır. Kavramlar rafine edilir, sınırlar yeniden çizilir ve izah hem bilimsel hem kurumsal "kuvvet denemeleri"nden

geçirilerek sağlamlaştırılır. Kısacası dördüncü defter AAT'nin mobilizasyon ve tercüme aşamalarını metnin dolaşıma girdikten sonraki yaşam öyküsü üzerinden ampirik olarak izleyip arşivleyen, açıklamayı da saha kadar “izlenebilir” kılan kritik bir kayıt aracıdır (Latour, 2021: 186-187).

Bunların hepsi topluca değerlendirildiğinde Latour'un “dört defter” metaforu OYİ pratiğine uyarlayarak süreci hem izlenebilir hem de yeniden üretilebilir kılabilir. O halde birinci defterden başlamak gerekirse:

Birinci Defter - Soruşturma Günlüğü: Bu defter araştırmacının kendi dönüşümünü belgelediği yerdir. Birinci defter, OYİ uzmanı için olay yerine ilk adım attığında edindiği ilk izlenimleri, karşılaştığı karmaşık sahneyi, sezgisel analizlerini ve dikkatini çeken detayları kapsar. AAT açısından bu defter, “problematizasyon” anını -kimlerin/neyin aktör sayıldığı ve ilk çeviri hatlarının nasıl kurulduğunu- görünür kılar.

İkinci Defter - Bilgi Toplama Defteri: Burada tüm bilgiler kronolojik sıraya göre toplanır. Fotoğraflar, numuneler, tanık ifadeleri, biyometrik taramalar vb. her unsur kendi zamanında kaydedilir. Veriler kronolojik tutulur ama aynı anda “rafine dosyalar”a (örn. biyolojik, balistik, kimyasal, dijital izler) dağıtılacak şekilde kategorize edilir. Gerekirse yazılımlarla çapraz referans kurulur. AAT'te bu defter, farklı eyleyicilerin (beden, cihaz, protokol, yazılım) aynı ağda nasıl toplandığını ve “tercüme”nin maddi taşıyıcılarını gösterir. Bu kısım, klasik olay yeri raporlarının temeliyle örtüşür.

Üçüncü Defter - Ad Libitum: Bu defter serbest düşünceye ayrılmıştır (Latour, 2021: 186). Olay yeri uzmanı için bu, sahadaki gözlemlerden sonra doğan hipotezler, şüpheler ya da alternatif senaryolar olabilir. Henüz doğrulanmamış ama önem arz eden önseziler bu deftere kaydedilir. Olay örgüsü ağaçları, alternatif zaman çizelgeleri, muhtemel fail-mağdur etkileşim şemaları, “ne olursa?” türünden karşı-olgusal senaryolar, hata olasılıkları ve tıkanan izlerin nedenleri burada eskizlenir. Yazma, veri toplamadan ayrı değildir; bu defter, analistin klişeye kaçmasını engeller, anti-ağları (direncileri, başarısız çevirileri) görünür kılar. OYİ'de özellikle “delilden sanığa” ilkesinin farklı patikalarını test etmek ve kör noktaları erkenden teşhis etmek için kullanılır.

Dördüncü Defter - Yazılı İzah Defteri: Bu defter ise diğer defterlerdeki bilgilerin analitik bir izaha dönüştürüldüğü yerdir. Adli tıpta bilirkişi raporu, mahkemeye sunulan OYİ raporları ya da otopsi belgeleri bu türden yazılı izahlardır (Latour, 2021: 186-187).

Böylece izahın bizzat yeni bağlar kurduğu, bazılarını kopardığı ve kolektifi yeniden düzenlediği -yani metnin de bir aktör gibi “iş gördüğü”- ampirik olarak izlenir.

İşte bu dört defter, aslında olay yerinde gerçekleşen her çeviri sürecinin kaydını tutar. Somut dünya ile anlam dünyası arasındaki çeviriler bu defterlerde maddileşir. Çünkü delilin bulunmasından öteye aktarılması, kaydedilmesi ve dönüştürülmesi de gerekir. Latour’ın deyimiyle ‘harekete geçirmek’, bir aktörü konuya dâhil edip onu diğer aktörlerle bağlantılandırarak çeviri zincirine yerleştirmek anlamına da gelir (Latour, 2021: 190).

Bu noktada, ağ oluşumunun sosyolojik ve analitik bir süreç olarak nasıl işlediğini daha görünür kılmak gerekir. AAT’den hareketle OYİ pratiği, ölü bedeninin çevresinde beliren insan (uzman, polis, adli tıp görevlisi) ve insan-olmayan (DNA kiti, biyolojik svaplar, parmak izi tozları, parmak izi tarayıcısı, rapor yazılımı) aktörlerin karşılıklı çeviri yoluyla birbirlerine bağlanması anlamına gelir. Latour’ın iz sürme çağrısı da ağın, kurulan her bir bağlantı noktası üzerinden yeniden inşa edilmesiyle benzeşir (Latour, 2021: 100). Ve ağ, bir kere kurulduktan sonra sabit kalmaz; çeviri zincirleri kopabilir, yeni aktörler devreye girerek mevcut yapıyı dönüştürebilir veya daha önce bastırılmış sesler kendilerini duyurabilir. Ayrıca, iz sürme süreci tek yönlü değildir. İzi sürülen aktörler, aynı zamanda araştırmacının pozisyonunu da etkiler. OYİ’de her aktör, kendi izini bırakırken aynı zamanda diğerlerinin izini de etkiler. Bu çoklu ve geçici izlerin üst üste bindiği yer, AAT’nin ‘ağın doğası’na dair teorik katkısını berraklaştırırken aktör ve aktant kavramlarının etkileşimlerini de gösterir.

Dolayısıyla ağ oluşumu daima dinamik, çatışmalı ve olasılıklara açık bir süreçtir. Aktörlerin bir araya gelişi hem işlevsel bir birleşme hem de bir iktidar mücadelesidir. Hangi aktörün sesinin daha çok duyulduğu, hangi delilin merkeze alındığı, hangi anlatının baskın hale geldiği, ağın doğasını belirler. Latour’un da belirttiği gibi (2021: 151) toplumsal olan, nesneler ve insanlar arasında sürekli kurulmakta olan ve her an yeniden şekillenen bağlar sistemidir.

4.5.3. Panoptikondan oligoptikona, panoramik bilgiden plazmaya ve olay yerinde ontolojik müzakere

Foucault, panoptikon kavramını, modern iktidarın bireyleri görünür hale nasıl getirdiğini ve disipline ettiğini açıklamak için kullanılmıştır. Ancak Latour’un AAT bağlamında panoptik model eksik kalmakta gibidir. Çünkü burada sabit, merkezi bir bakıştan değil

hareketli, yerel ve çok sayıda gözleme dayalı bilgi üretim ağlarından söz edilir. İşte tam da bu noktada oligoptikon kavramı devreye girer.

Latour, oligoptikon kavramını, sınırlı ama yüksek çözünürlüklü bir gözleme olanak sağlayan yerel bilgi üretim merkezleri olarak tanımlar. Panoptikon her şeyi gören kuleyse, oligoptikon yalnızca belli bir yere çok dikkatle bakan fakat başka şeyleri gözden kaçıran bir bakış alanıdır (Latour, 2021: 248). OYİ, bu bağlamda bir oligopti bilgi mekânı gibidir. çünkü OYİ’de her ne kadar bir ölü bedeninin çevresinde toplanan teknolojiler, uzmanlıklar ve belgeler o anın gerçekliğini üretmeye çalışsa da bu gerçeklik yalnızca belli bir bağlama, zamana ve mekânsal örüntüye odaklanır. Diğer olasılıklar dışlanır ya da görmezden gelinir.

Bu sınırlı ama derin gözlem kapasitesi, aktör-ağ yapısının karakteristiğidir. Öyle ki olay yeri laboratuvarındaki örneğin bir parmak izi analiz cihazı, DNA sıralayıcı ya da adli fotoğraf ekipmanı gibi sadece belirli veri türlerini işler. Latour’a göre aktör, fark yaratan her şeydir (2021: 104). Ölü beden de bu anlamda bir fark yaratır. Böylece görünür olanla görünmez olan, kaydedilenle kaybolan arasındaki sınır teknoloji tarafından çizilir. Latour’un vurguladığı gibi, “sosyologlar pratik araçları -atalet, kalıcılık, kapsam- göz ardı ederek, toplumsal eşitsizliklerin gerçek nedenlerini de gölgede bırakabilir”(Latour, 2021: 122). Bu bağlamda, hangi aktörün hangi gözlem aracına erişimi olduğu iktidarın dağılımını da belirler.

Diğer yandan OYİ yine oligoptikon mantığıyla çalışır: Ölü beden söz gelimi bir parkta mı bulundu, bir evin banyosunda mı yoksa bir ormanda mı? Bunlar önemlidir çünkü her bağlam farklı bir iz sürme stratejisi, farklı bir teknoloji seti ve bir çeviri ihtiyacı doğurur. Buna bağlı olarak OYİ de kendi bağlamında bir epistemik mikrokozmos oluşturur. Bunun içindeki aktörler -insan ya da insan olmayan- sürekli olarak birbirlerinin hareketlerini çevirerek ortak bir gerçeklik kurmaya çalışır.

Öte taraftan oligoptikonlar yalnızca olay yerleriyle sınırlı değildir. Adli tıp laboratuvarları, otopsi salonları, polis karakollarındaki analiz birimleri, hatta medyanın sunduğu suç anlatıları da oligoptik yapılardır. Her biri gerçekliğin belirli bir versiyonunu geliştirir ve bunu izleyiciye, uzmana ya da yargıya sunar. Örneğin DNA analizi failin kimliğini ortaya koyabilir ancak failin niyetini açıklamaz. Kamera görüntüsü hareketi tespit eder fakat bağlamı eksik bırakır. O nedenle her bir araç, oligoptikon gibi işlev görür ve olayın çok boyutlu haritası hep birlikte çizilir. Bunların birleşimiyle de olayın heterojen gerçeği inşa edilir (Latour, 2021: 102, 244).

Latour'ın panoramik bilgi kavramı da OYİ ve ölü beden etrafında kurulan aktör-ağlarının belirli gerçeklikleri yalnızca üretmediğini aynı zamanda çok sayıda dışlanan, görünmezleştirilen ve “isimlendirilemeyen” bilgi olasılıklarını barındırdığını gösterir. Bu anlamda panoramik bilgi ilk bakışta her şeyi kapsayan, her aktörü görebilen bir sistem gibi durur. Panorama, olay yerini bir bütün olarak kavramamızı sağlayan temsili dizgedir: kriminal harita, fotoğraflar, raporlar, simülasyonlar... Ancak Latour bu tür “her şeyi bilme iddiasını” eleştirir. O'na göre panoramik bilgi merkezîleştirici epistemik bir yanılsamadır (2021: 221).

İşte bu kısımda plazma kavramı devreye girer. Plazma, sahaya katılmayan ama varlığı hissedilen, aktörler tarafından adlandırılmayan ya da anlatılamayan bilgi fazlalığını tanımlar (Latour, 2021: 330). Başka bir açıdan plazma, temsil edilemeyen, henüz kavramsallaştırılamamış ama sahada mevcut olan ilişkilerdir. Örneğin failin motivasyonu, iç dünyası, görünmeyen tanıklar veya olayın gündelik yaşamla bağları gibi değişkenleri içerir (Latour, 2021: 244). Olay yeri açısından düşünüldüğünde plazma, delil olarak sayılmayan bir mendil, tanık olarak çağrılmayan bir komşu, analize dahil edilmeyen bir toprak parçası ya da DNA analizine alınmamış bir kıl örneği olabilir. Bunlar olay yerinde bulunmuş olabilir; fakat aktarılmadıkları, çevrilmedikleri ve ağda sabitlenmedikleri sürece ‘toplumsal olmayan’ şeyler olarak kalırlar.

Latour'un plazma kavramı, klasik sosyolojinin görmezden geldiği boşluklara da işaret eder. “Bir etkileşim, hâlihazırda durum içinde bulunan ve başka bir zamandan, başka bir yerden gelmiş, başka bir fail tarafından üretilmiş öğelerle doludur” (Latour, 2021: 231). Ölü bedeninin çevresinde kurulan ağ, tam da bu doluluk ve eksiklik arasındaki gerilimde işler. Çeviriye dâhil edilen her öge gerçekliği kurar; dışarda kalanlar ise potansiyel gerçeklikleri temsil eder. Bir cinayet sahnesinde ölü beden, bu panoramaya sabitlenirken onun etrafındaki görünmeyen, ölçülemeyen ama hissedilen bağlar plazma düzeyinde varlığını sürdürür. Bu bağlamda ölü beden bize ne söyler? Ne söylemez? Hangi araçlarla konuşturulabilir?

Bu noktada ölü beden bir fark yaratır: Sessizliği, yerleşimi, bozulmuş ya da korunmuş hali, etrafında bulunan nesnelerle kurduğu mekânsal ilişkilerle sahnenin yeniden kurgulanmasını sağlar. Dolayısıyla bir OYİ uzmanı için ölü bedeninin pozisyonu, postürü, katılığı ya da sıvılaşmaya geçtiği evre, kriminal zamanın ve eylemin dizilimini anlamlandırmada başat rol oynar. Tüm bu nedenlerle panoramik bilgi yanıltıcıdır, çünkü

araştırmacıya her şeyi kapsadığı izlenimini verir. Oysa olay yerinde yapılan her iz sürme sınırlıdır.

Globalin yerelleşmesi kavramı da burada önem kazanır. Latour’a göre global denen şey, yerellerin koordinasyonundan başka bir şey değildir. “Gerçekten de global yapıları üreten yerel sahalar ön plana çıkarıldığında toplumsal dünyanın bütün topografisi dönüşür” (Latour, 2021: 243). O halde globalin yerelleşmesi ya da yerelin globalle etkileşimi önemlidir. Yani bir olay yerindeki iz sürme biçimi, kullanılan araçlar, uzmanlıklar ve prosedürler mikro düzeyde işlese de her biri makro düzeyde bir gerçeklik düzeninin parçası olur.

Dolayısıyla ortaya çıkan bu harita sosyolog için yeni bir görev tanımı doğurur. O artık yalnızca açıklayan değil, iz süren, belgeleyen, dönüştüren ve koalisyon kuran bir faildir. Bütün bu nedenlerle, kriminolojik bağlamda ölü beden olay yerindeki varlığı; yalnızca bir ölümün değil, bir ağın, bir gerçekliğin, bir adalet nosyonunun ortaya konulmasıdır.

4.5.4. Aktör-ağ teorisindeki aşamalar ve ölü beden

Aktör-Ağ Teorisi’nin merkezinde yer alan çevirmek (translation), sadece anlamların bir noktadan diğerine aktarılması değildir. Çevirmek, aktörlerin kimliklerinin, rollerinin ve ilişkilerinin yeniden şekillendirilmesi sürecidir. OYİ süreci, Aktör-Ağ Teorisi bağlamında ölü beden merkez aktör hâline geldiği dinamik bir çeviri ve temsil alanı olarak okunabilir.

Tablo 4.1 Callon dönüşüm-dönüştürüm yani çeviri (translations) sürecinin 4 aşamasından bahsetmektedir. (Çatalcalı Ceylan & Çelik, 2024; Gündüz & Ertong Attar’dan (2020)).

Callon’un Tercüme (Çeviri-Tranlations) Yaklaşımı			
Problemleştirme (Problematisation)	İkna Etme (Intressement)	Dahil Olma (Enrollement)	İttifakların Mobilizasyonu (Mobilization of Alliances)
İlgili aktörler ve sorunun tanımlandığı süreç. Bir aktör sorunu tanımlar. Böylece diğer aktörler bunu kendi sorunları olarak kabul eder.	Temel aktörlerin diğer aktörleri ağda yer almaları için görevlendirdiği süreç.	Kuralların tanımlandığı ve aktörler bu kurallara göre düzenlendiği süreç .	Temel aktörlerinnü arabulucu rolü üstlendiği ve ağın pasif aktörleri harekete geçirmeye çalıştığı süreç.

Buna göre süreç öncelikle *problemleştirme* aşamasıyla başlar (Latour, 2021: 54-55). Burada OYİ uzmanı “Bu bedenin neden öldüğünü anlamalıyız. Adaleti sağlamak için beden konuşmalı.” gibi problematik sorularla ve yargılarla olayı tanımlamaya çalışırken kendisini bu ağı vazgeçilmez yorumlayıcısı olarak konumlandırır.

Ardından gelen *ikna etme* aşamasında canlı ve cansız aktörlerin her biri belirli roller çerçevesinde ağa bağlanır (Latour, 2021: 104). Ölü beden, sessiz bir tanık ve delil taşıyıcısı olarak konumlanırken, teknolojik araçlar bedenin moleküler izlerini çözen işlevsel araçlara dönüşür. Adli tıp uzmanı ölüm nedenine dair bilimsel bilgi üretir, savcı bu bilgiyi hukuki düzleme çevirir. Her bir aktör bu bağlamda bedeni anlamlandırmak ve çözümlmek için devreye girer.

Dahil olma aşamasında her aktör kendi üzerine düşen rolü kabul eder. Bu anlamda OYİ uzmanı delil torbalarıyla bedenin çevresini güvence altına alır, laboratuvar uzmanları örnekleri analiz eder, medya bedene dair anlatıyı topluma aktarır, aile ise kimlik tespiti için sürece dâhil olur. Bu süreçte ölü bedenin sessizliği, farklı aktörler aracılığıyla dillendirilmiş olur ve beden konuşan bir nesneye evrilir. Böylece bir ağ içinde beden yeniden tanımlanır (Latour, 2021: 109).

Son evre olan *ittifakların mobilizasyonunda* ise bedenin taşıdığı bilgiler artık söyleme dönüşür: “Beden konuştu: ölüm sebebi travmatik beyin hasarıdır.” Bu bilgi yalnızca

olgusal bir veri sunmakla kalmaz; suç isnadını meşrulaştırır, devletin adli düzenine uygunluk kazandırır ve olay yerindeki aktörlerin başarılı bir ağ inşa ettiklerini ifade eder.

Bu bağlamda, çeviri süreci bir hegemonya mücadelesine de benzetilebilir. Hangi aktörün daha fazla ses çıkardığı, hangi verinin baskın hale geldiği, hangi raporun daha çok dikkate alındığı gibi unsurlar bu mücadeleyi biçimlendirir. OYİ, bu çerçevede teknik, politik, simgesel ve maddi aktörlerin çarpıştığı bir arenadır. Ölü bedenın konuşması da artık hem kriminal hem de sosyolojik bir eyleme dönüşür. Latour'ın ifadesiyle: “Aktörler sosyologlar için sosyoloji yapar ve sosyologlar aktörlerden ortaklıklar kümelerini oluşturan şeyi öğrenir” (2021: 54).

Ancak çeviri her zaman sorunsuz ilerlemez. OYİ pratiği, başarılı ve başarısız çevirilerin bir arada yer aldığı zengin bir saha gibidir. Çünkü ölü beden, olay yeri ekipleri, kriminal laboratuvar aygıtları, delil torbaları, DNA analiz sistemleri ve hukukî prosedürler arasında bir bilgi ağı kurulurken bu ağın dışında kalan ya da çevrilemeyen öğeler süreci başarısızlığa götürebilir. İşte bu tür çeviriler *kara kutuda* işlem görür. Kara kutunun işlevsel halde olması için yine bir aktöre ihtiyaç vardır (Latour, 1987: 137).

Tablo 4.2 Aktör-Ağ Teorisi (AAT) Kara Kutu (Black Box) Kavramı (Çatalcalı Ceylan & Çelik, 2024).

Kara Kutu
- Her sistem birer kara kutu olarak kabul edilebilir. AAT sistemin içerisini analiz sırasında kapatır. Bunun yerine kara kutunun girdileri ve çıktıları ile ilgilenir. - Kara kutu, aslında herhangi bir varlığın dış dünya ile kurduğu iletişiminin incelediği bir yaklaşımdır. Herhangi bir varlığın dış dünya ile kurduğu iletişimin, o varlığın doğasından veya o varlığı ortaya koyan kişiden bağımsız olamayacağı gerçeğine işaret eder. - Tasarım bağlamında, “kara kutu”, bir aktörün-aktantın süreçte kendini yeni girdi çıktılarına kapatması ve dış dünya ile kurduğu iletişim biçimi olarak okunabilir.

Tabloya göre adli tıp uzmanı örneğın bedenın ölüm nedenini çözümlerken bedenın üzerinde belirgin bir travma izi bulamazsa (ölü bedenın sessiz kalması -çürüme, parçalanma, kimliğin tespit edilememesi) ya da adli sistem olayın failini tespit etmeye yönelik yeterli veri sağlayamazsa, bu başarısız bir çeviri olur. Bu durumda ağ geçici olarak kesintiye uğrar ve ölü bedenın “konuşması” kesilir. Çevirinin başarısız olması

harekete geçmeyen, etkileyemeyen bir ögenin artık bir fark oluşturmaması ve bu sebeple aktör olmaktan çıkması anlamına gelir (Latour, 2021: 181).

Bu tür çeviri kopmaları yalnızca teknik hatalardan kaynaklanmaz. Bazen ağın içindeki kimi ögeler -örneğin bir kriminalist, bir bilgisayar sistemi, ya da bir yasa maddesi- süreci kendi lehine çevirmek için diğer aktörlerin anlamlandırmasını bastırabilir. Bu durumda başka çeviri biçimleri devreye girer. Karşı-ağlar (anti-groups), alternatif delil senaryoları veya failin farklı yorumları işin içine sokularak ağın kontrolü yeniden paylaşılmaya çalışılır. Latour'ın "anti-grupların haritası çıkarılır; sınırları daha dayanıklı yapmak için yeni kaynaklara başvurulur" (2021: 52) tespiti bu noktada açıklayıcıdır.

Başarısız çeviri zamanlarında AAT bize önemli bir uyarıda bulunur: "Aktörlerin izini sürün" (Latour, 2021: 100). Çünkü çevirinin başarısızlığa uğradığı yerde bile iz sürmek, çatlaklardan yeni ortaklıkların kurulmasını sağlar. Başka bir deyişle, bir ağın kurulumu kadar onun inkârı, kopuşu ya da direnişi de izlenmeye değerdir. Öyle ki çeviri, sadece ağın işlemesi halinde değil işlemediği durumlarla da tanımlanır. Bu nedenle çeviri hem üretim değil hem de bir kriz, bir bölünme ve yeniden kuruluş sürecidir. Çevirinin başarısız olduğu yerde, çevirinin dışlanan, ihmal edilen ya da susturulan aktörler ağın sınırlarını yeniden çizer. Böylelikle ağın heterojen hale gelmesi aktör-ağ teorisinin prensibinin göstergesidir (Çatalcalı Ceylan & Çelik, 2024).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışması, ölü bedeninin olay yeri inceleme pratiği içerisindeki konumunu, kriminolojik ve sosyolojik boyutlarıyla ele almıştır. Ölüm olgusunun yalnızca biyolojik bir son değil; aynı zamanda iktidarın, bilginin ve temsilin yeniden üretildiği bir alan olduğu fikrinden hareketle, ölü bedeninin kriminal anlamı disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, modern toplumda ölü bedeninin nasıl kontrol altına alındığını, bilgiye nasıl dönüştürüldüğünü ve söylemsel olarak yeniden nasıl kurulduğunu göstermek olmuştur. Bir başka açıdan, şimdiye dek sosyal teoriler ağırlıklı olarak canlı bireyler ve toplumsal yapılar üzerinden yorumlanmıştır. Bu tez ise, söz konusu teorilerin ölü bedenler üzerinden yeniden yorumlanmasına ve bu bağlamda uygulanabilir bir kuramsal zemin sunulmasına olanak tanıyarak literatüre özgün ve önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bu anlamda özellikle Michel Foucault'nun disiplin toplumu analizleri, ölü bedeninin olay yeri inceleme sahasında nasıl nesneleştirildiğini ve bilgi-iktidar ekseninde dolaşıma nasıl sokulduğunu anlamamızda kritik bir rol oynar. Olay yeri incelemesinde bedeninin ölçülmesi, sabitlenmesi ve belgelenmesi gibi uygulamalar, yalnızca kriminal tekniklerin parçası değil, aynı zamanda disiplinci iktidarın mikro düzeydeki müdahale biçimleridir. Bu yönüyle ölü beden, suçun salt mağduru değil; devletin beden üzerindeki bilgi üretim ve düzenleme politikalarının da nesnesidir.

Louis Althusser'in ideolojik aygıtlar kuramı çerçevesinde, olay yeri inceleme birimlerinin ideolojik işlevi açığa çıkarılmıştır. Bedenin kriminal süreçte hangi kimliklerle temsil edildiği, delil üretiminin bir söylemsel yapıya nasıl bağlandığı, doğrudan devletin ideolojik aygıtlarının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Ölü bedeninin hangi yönlerinin görünür kılındığı, hangi bilgilerinin belgelenip hangilerinin dışarıda bırakıldığı, bu ideolojik seçiciliğin göstergesidir.

Öte yandan Jean Baudrillard'ın simülakr kuramı ile ölümün ve ölü bedeninin medyatik ve adli temsilleri üzerinden bir hipergerçekliğe dönüştüğü savunulmuştur. Olay yeri fotoğrafları, krokiler, medya haberleri ve adli raporlar, ölümün gerçekliğini aşındıran ve onu sembollerle yeniden üreten bir yapıya işaret eder. Bu bağlamda ölü beden, fiziksel varlığının ötesinde, simgesel bir kod olarak çalışır ve bu simgesellik kriminal sürecin kurucu unsurlarından biri hâline gelir.

Yanı sıra Nikolas Rose'un biyopolitika ve hükümetlilik kuramları doğrultusunda modern devletin yaşamı ve ölümü nasıl yönettiği sorusu ekseninde ölü beden düzenlenme biçimleri analiz edilmiştir. Buna göre olay yeri inceleme pratiği, sadece bir suçun izini sürme faaliyeti değil; aynı zamanda ölü beden düzenlenmesi, kayıt altına alınması ve yönetilmesi sürecine de denk gelir. Rose'un vurguladığı üzere, biyopolitik rejimler yalnızca canlıları değil, ölüleri de yönetim nesnesi olarak tanımlar ve bu da kriminal alanda ölü beden stratejik önemini artırır.

Bruno Latour'un aktör-ağ teorisi (AAT) ise bu tezde yararlanılan en dinamik kuramsal araçlardan biri olarak, olay yeri incelemesini durağan bir alan olmaktan çıkarıp, dinamik yapısıyla çoklu aktörlerin ilişkiselliği içinde analiz etmeyi mümkün kılmıştır. Ölü beden, bu ağın içinde pasif bir nesne değil; diğer deliller, teknik araçlar ve insan aktörlerle birlikte anlam üreten bir fail olarak konumlandırılmıştır. Çeviri, iz sürme ve ağ kurma süreçleri, ölü beden kriminal anlatıdaki yerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Böylece çalışma yeni bir okuma düzeni teklif etmektedir: saha-laboratuvar-arşiv-medya-mahkeme hattında ölü beden kanıt-simgesine dönüşümünün adımlarını haritalamak...

Bu çalışmadan çıkan temel sonuçlardan biri, olay yeri inceleme sürecinde ölü beden sadece tıbbi ya da kriminal bir obje olmadığı; aynı zamanda ideolojik, politik ve söylemsel olarak kurgulanan bir özneleşme alanı da olduğudur. Ölü beden olay yerindeki duruşu, delillere yakınlığı, üzerindeki izler ve teknik cihazlarla olan ilişkisi, onun anlamını belirleyen çok katmanlı bir yapının parçasıdır. Bu bağlamda ölü beden, hem bilgi üretiminin hem de sosyal kontrol mekanizmalarının kesişim noktasında yer alır.

Tüm bunlardan hareketle olay yeri inceleme pratiğine ilişkin bazı öneriler geliştirilebilir. Her şeyden önce, bu alanda çalışan uzmanların yalnızca teknik değil; etik, sosyolojik ve kültürel bağlamlara duyarlı bir perspektifle yetiştirilmesi gereklidir. Ölü bedenle kurulan ilişkinin şekli, delil kalitesi açısından olduğu kadar insan onuruna saygı ve toplumsal temsil açısından da önemlidir. Ayrıca, olay yeri inceleme araçlarının (kamera, krokiler, biyolojik örnek alma kitleri vb.) birer teknik aygıt olmanın ötesinde bilgi-iktidar ilişkilerini şekillendiren unsurlar olduğu da kabul edilmelidir.

Bunlara ek olarak bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, ileride gerçekleştirilecek ampirik araştırmalara yol gösterecek niteliktedir. Özellikle olay yeri inceleme birimlerinde çalışan personelle yapılacak muhtemel nitel görüşmeler, bu çalışmada önerilen kuramsal modelin sahadaki karşılığını sınamak açısından önemlidir. Kolektif ölüm olaylarında (deprem,

yangın, terör saldırısı vb.) bedenin nasıl temsil edildiği, toplumsal hafızaya ne şekilde kodlandığı ve bu kodlamanın kriminal sürece nasıl yansıdığı da ayrıca incelenebilir.

Sonuç olarak bu tez, ölü bedenin salt kriminal bir bulgu değil; iktidar, bilgi ve temsil ilişkileri bağlamında şekillenen karmaşık bir toplumsal aktör olduğunu ortaya koyar. Olay yeri inceleme sahası, bu çok katmanlı ilişki ağının yoğunlaştığı ve ölü bedenin disipline edildiği bir bilgi sahası olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda çalışma, adli bilimlerle sosyal bilimler arasında eleştirel ve çok yönlü bir köprü kurarak, ölü bedenin kriminolojik çözümlemeye dâhil edilmesinin teorik ve pratik imkânlarını genişletmektedir.

KAYNAKLAR

- Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (Y. Alp & M. Özışık, Çev.). İletişim Yayınları.
- Altuner, İ. (2013). Kartezyen düalizm ve ruhun kavramsal değişimi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 55–67.
- Aristoteles. (2019). *De Anima (Ruh Üzerine)* (S. Babür, Çev.). Bilgesu Yayıncılık. (Orijinal eser MÖ 4. yüzyılda yazılmıştır)
- Aristotle. (1963). *Ethica Nicomachea* (I. Bywater, Ed.). Clarendon Press.
- Artuk, M. E. (2018). Kriminolojinin tanımı. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 5–14.
- Atasoy, S. (1998). *Kriminalistik ders notları*. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Atış, N. (2008). Descartes felsefesinde öznenin epistemolojik olarak konumlandırılması / The epistemologically placement of subject in the philosophy of Descartes. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 1(1).
- Augustinus, A. (2024). *İtiraflar* (Ç. Dürüşken, Çev.). Alfa Yayınları. (Orijinal eser MS 397–400 yılları arasında yazılmıştır)
- Aydın, K., & Çelik, S. (2024). Ceza muhakemesi hukukunda beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması. *Balıkesir Üniversitesi Hukuk Dergisi*, 1(1), 25–53.
- Baudrillard, J. (2008a). *Simülakrlar ve simülasyon* (O. Adanır, Çev., 4. baskı). Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2008b). *Tüketim toplumu* (H. Deliceçaylı & F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2008c). *Simgesel değiş tokuş ve ölüm* (O. Adanır, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. Free Press.
- Biernoff, S. (2012). Medical archives and digital culture. *Photographies*, 5(2), 179–202. <https://doi.org/10.1080/17540763.2012.702680>
- Bingöl, O. (2020). *Modern beden ve estetik cerrahi*. Eğitim Yayınevi.
- Bingöl, O. (2025). *Sosyoloji Tarihi II*. Gazi Kitabevi.
- Bingöl, S. (2011). Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra kriminal kimlik tespit yöntemlerine dair notlar ve belgeler. *Belleten*, 75, 845–880. <https://doi.org/10.37879/belleten.2011.845>
- Birleşmiş Milletler. (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. <https://www.hsk.gov.tr/eklentiler/dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf> (Erişim tarihi: 8 Kasım 2024)
- Bourdieu, P. (2015). *Pratik nedenler: Eylem kuramı üzerine* (H. U. Tanrıöver, Çev.). Hil Yayınları.
- Butler, J. (2019). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.

- Callon, M., Law, J., & Rip, A. (Eds.). (1986). *Mapping the dynamics of science and technology: Sociology of science in the real world*. Macmillan Press.
- Çatalcalı Ceylan, A., & Çelik, T. (2024). Bruno Latour'un Aktör Ağ Teorisi (Actor Network Theory) yoluyla, Kosova'da Yeni Dönem Gazetesi'nin (1999–2008), eğitim ve Türk dilinin yaşatılmasındaki rolü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 404–423. <https://zenodo.org/record/13337683>
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2024). *Bin Yayla: Kapitalizm ve Şizofreni 2* (E. Sünter, Çev.). Norgunk Yayıncılık. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1980)
- Descartes, R. (2020). *Yöntem üzerine konuşma* (Ç. Dürüşken, Çev.). Alfa Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1637)
- Dinler, V. (2006). Kolluğun olay yeri inceleme yetkisi. *Suç analizi* (ss. 115–129). Adalet Yayınevi.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2011). *Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali* (Hazırlayan: Dr. Halil Altuntaş). <https://yayin.diyanet.gov.tr/e-kitap/kuran-i-kerim-meali-/doc-dr-halil-altuntas/kuran-kitapligi/430> (Erişim tarihi: 7 Ekim 2024)
- Dolu, O. (2012). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Seçkin Yayınevi.
- Dostoyevski, F. M. (2006). *Suç ve ceza* (M. Beyhan, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları. (Hasan Ali Yücel Klasikleri Dizisi)
- Dönmezer, S. (1949). *Cezai mesuliyetin esası*. İstanbul Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Dönmezer, S. (1983). *Kriminoloji* (6. bs.). İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal işbölümü* (Ö. Ozankaya, Çev.). Cem Yayınevi. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1893)
- Elias, N. (2013). *Uygarlık süreci: Cilt 1; Sosyo-oluşumsal ve psiko-oluşumsal incelemeler* (E. Ateşman, Çev.). İletişim Yayınları.
- Elias, N. (2023). *Ölmekte olanların yalnızlığı üzerine* (O. Ekinci, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserler: *Über die Einsamkeit der Sterbenden in unseren Tagen* ve *Altern und Sterben*)
- Ferri, E. (1917). *Criminal sociology*. Little, Brown and Company.
- Foucault, M. (1992). *Disiplin ve ceza: Bir hapishanenin doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1975)
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi* (H. U. Tanrıöver, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1976)
- Foucault, M. (2017). *Deliliğin tarihi* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1961)
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Prentice-Hall.
- Güllü, İ. (2014). Suç olgusuna teorik ve eleştirel bir yaklaşım. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), 104–107. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.11567>
- Güneş, T. (2024). *Gizemli Orhun Yazıtları*. Masalperest Yayınları.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575–599.

- Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Routledge.
- Heidegger, M. (2024). *Varlık ve zaman* (K. H. Ökten, Çev.). Alfa Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1927)
- Hertz, R. (2013). *Death and the right hand* (C. Needham & R. Needham, Trans.; 1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315017600>
- İbn Sina. (2018). *El-Kanun fi't-Tıbb* (Prof. Dr. E. Kahya, Çev.). Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. (Orijinal eser 11. yüzyılda yazılmıştır)
- İçli, T. G. (1994). *Kriminoloji*. Bizim Büro Basımevi.
- Kadioğlu, A. S., & Altay, A. M. (2023). Max Weber'e göre hukukun rasyonelleşmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 29(1), 32–53. <https://doi.org/10.33433/maruhad.1289099>
- Kanlıoğlu, A. (2018). Bir savaş alanı olarak beden: Bedenin moda ve fotoğraf kavramları dolayımı ile metalaştırılmasına eleştirel bir bakış. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (30), 9–30. <https://doi.org/10.31123/akil.464521>
- Kızılçelik, S., & Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. Emre Grafik & Reklam.
- Kitab-ı Mukaddes. Eyüp 33:4. <https://kutsalkitaplarvesahifeler.wordpress.com> (Erişim tarihi: 7 Ekim 2024)
- Kutsal Kitap. Mezmur 104:29–30. <https://kutsalkitaplarvesahifeler.wordpress.com/zebur/104-mezmur/> (Erişim tarihi: 7 Ekim 2024)
- Latour, B. (1987). *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Harvard University Press.
- Latour, B. (2021). *Toplumsal yeniden toplamak: Aktör-ağ teorisine giriş* (N. Bingöl, Çev.). Tellekt Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 2005)
- Lombroso, C. (2022). *Suçlu insan* (İ. H. Yılmaz, Çev.). Albaraka Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1876)
- Lynch, M. (2013). From crime scene to court: The role of forensic science. In R. Morgan & D. Wilson (Eds.), *The Routledge handbook of criminal justice* (pp. 401–416). Routledge.
- Magna Carta Libertatum. (1215/2017). (A. M. Uracin, Çev.). İstanbul Barosu. <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/magna2017-2.pdf>
- Marshall, G. (2003). *Sosyoloji sözlüğü* (D. Kömürcü & O. Akınhay, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1998)
- Marx, K., & Engels, F. (2013). *Komünist manifesto* (C. Üster & N. Deriş, Çev.). Can Sanat Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 1848)
- Maslow, A. H. (1987). *Motivation and personality*. Pearson Education.
- Nazlı, A. (2006). Bedenin ölümü: Modern öncesinden postmoderne beden ve ölüm. *Sosyoloji Dergisi*, (16).
- Okumuş, E. (2009). Bedene müdahalenin sosyolojisi. *Şarkiyat*, 2.
- Özyurt, C. (2007). Durkheim sosyolojisinde ahlâkî kontrol sorunu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), 95–121.

- Platon. (2020). *Phaidon* (N. Kalaycı, Çev.). Pharmakon Kitap. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: MÖ 4. yy)
- Polat, O. (2004). *Kriminoloji ve kriminalistik üzerine notlar*. Seçkin Yayıncılık.
- Polis Akademisi. (2024). *Olay yeri incelemesinde polisin görev ve yetkileri* (Rapor No. 93; Yayın No. 209). Polis Akademisi Yayınları. <https://cdn2.pa.edu.tr/Upload/Rapor/Dosya/olay-yeri-incelenmesinde-polisin-gorev-ve-yetkileri.pdf>
- Porter, R. (2003). *Flesh in the age of reason*. W. W. Norton & Company.
- Rose, N. (2024). *Yaşamın politikası: 21. yüzyılda biyomedikal, iktidar ve öznellik* (A. E. Pilgir, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser yayımlanma tarihi: 2007)
- Shilling, C. (2012). *The body and social theory* (3rd ed.). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781473914810>
- Singh, H. N. (2021). Crime scene investigation. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 10, 642–648. <https://doi.org/10.21275/SR211112005543>
- Sözer, M. A., & Balcıoğlu, E. (2016). *Kriminoloji*. Nobel Yayınevi.
- Şenel, M., & Şenel, A. T. (2018). *Kuramsal kriminoloji üzerine* (2. basım). Polis Akademisi Yayınları.
- T.C. Adalet Bakanlığı. (2020). *Suç nedir?* T.C. Adalet Bakanlığı. Erişim tarihi: 10 Ocak 2025, <https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/298/Suc-Nedir>
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (1983). *Polisin adli görevlerinin yerine getirilmesinde delillerin toplanması, muhafazası ve ilgili yerlere gönderilmesi hakkında yönetmelik*. <https://www.resmigazete.gov.tr/> (Erişim tarihi: 12 Haziran 2025)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2022). *Otomatik parmak izi teşhis sisteminin ortak kullanımıyla 196 bin 852 olayın faili tespit edildi*. <https://www.icisleri.gov.tr/parmak-izi-teshis-sisteminin-ortak-kullanimiyla-196-bin-852-Olayin-faili-tespit-edildi> (Erişim tarihi: 6 Kasım 2024)
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2023, 14 Şubat). *Olay yeri inceleme ekiplerinin en acı görevi* [Basın açıklaması]. <https://www.icisleri.gov.tr/olay-yeri-inceleme-ekiplerinin-en-aci-gorevi> (Erişim tarihi: 15 Eylül 2025)
- T.C. Resmî Gazete. (1934, 14 Temmuz). *Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu* (Kanun No. 2559). *Resmî Gazete* (Sayı: 2751).
- T.C. Resmî Gazete. (1937, 12 Haziran). *Emniyet Teşkilat Kanunu* (Kanun No. 3201). *Resmî Gazete* (Sayı: 3629).
- T.C. Resmî Gazete. (1983, 10 Mart). *Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu* (Kanun No. 2803). *Resmî Gazete* (Sayı: 17985).
- Tagg, J. (1988). *The burden of representation: Essays on photographs and histories*. Macmillan Education.
- Tait, S. (2006). Autoptic vision and the necrophilic imaginary in CSI. *International Journal of Cultural Studies*, 9(1), 45–62. <https://doi.org/10.1177/1367877906061164>

- Toprak, S. (2021). *Olay yeri incelemesi (Keşif)*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı. <https://sadiktoprak.com/wp-content/uploads/Olay-Yeri.pdf> (Erişim tarihi: 5 Kasım 2024)
- Turner, B. S. (2008). *The body and society: Explorations in social theory* (3rd ed.). Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446214329>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). *Güncel Türkçe Sözlük*. T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Erişim tarihi: 10 Ocak 2025, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Kanun No: 2709, 9 Kasım 1982 tarih ve 17863 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır*.
- Türkiye Cumhuriyeti. (2004, 4 Aralık). *Ceza Muhakemesi Kanunu* (Kanun No: 5271). *Resmî Gazete*, Sayı: 25673.
- Uzun, E. (2019). Suç ve suçlu önleme teorileri. In F. Tepecik (Ed.), *Suç önleme modelleri* (1. ünite, s. 4). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 3450.
- Yiğit, Y. (2023). Miras ve süreklilik: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e polis. In O. Vural & İ. H. Hancı (Eds.), *Adli bilimler ve kriminalistik ansiklopedisi: Adli bilimlere giriş ve kriminalistik* (Cilt 1, ss. 1–11). Adalet Yayınevi.
- Yiğit, Y., & Şahin, E. (2023). Parmak izinden tarih yapmak: Osmanlı daktiloskopisinin kurucusu Yusuf Cemil Bey. In O. Vural & İ. H. Hancı (Eds.), *Adli bilimler ve kriminalistik ansiklopedisi: Adli bilimlere giriş ve kriminalistik* (Cilt 1, ss. 13–26). Adalet Yayınevi.
- Yüksel, M. (2019). Klasik suç kuramları. In F. Güllüpınar (Ed.), *Suç sosyolojisi* (ss. 6–9). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 3629.
- Yükseloğlu, E. H., Özcan, Ş. Ş., & Ceylan, B. (2008). Olay yeri incelemesi ve Türkiye'deki uygulamaları. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(1), 61–80.
- Zeyfeoglu, Y., & Hancı, İ. H. (2001). İnsanlarda kimlik tespiti. *STED*, 10, 375–377.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Murat ÖZTÜRK

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Durumu

Lise : Yeşilkent Anadolu Lisesi, 2011

Ön Lisans : Polis Akademisi/ Aydın Polis Meslek Yüksek Okulu, 2013
Anadolu Üniversitesi/ Açıköğretim Fakültesi/ Adalet, 2019

Lisans : Anadolu Üniversitesi/ İktisat Fakültesi/ Uluslararası İlişkiler,
2016
Sinop Üniversitesi/ Fen-Edebiyat Fakültesi/ Sosyoloji, 2022

Mesleki Deneyim

İş Yeri : T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü (Ankara),
2013-2016

İş Yeri : T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü (Şırnak), 2016-
2019

İş Yeri : T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü (Sinop), 2019-
2025